

Nordisk
Ministerråd

Inspiration til skoleledelser om kontroversielle emner

Udvikling af en strategi til håndtering af og
undervisning i kontroversielle emner i skoler

Et værktøj til selvrefleksion for skoleledelser

Inspiration til skoleledelser om kontroversielle emner

Udvikling af en strategi til håndtering af og undervisning i kontroversielle emner i skolen

Et værktøj til selvrefleksion for skoleledelser

Denne publikation bygger på uddannelsespakken for undervisere – Kontroversielle emner i skolen: undervisning i kontroversielle emner via undervisning til demokratisk medborgerskab og uddannelse i menneskerettigheder – og er et omfattende værktøj til faglig udvikling med ressourcer inden for alle aspekter af en skoles arbejde på dette område.

De meninger, som kommer til udtryk i dette dokument, er forfatternes ansvar og afspejler ikke nødvendigvis Nordisk Råds officielle politik.

Publikationen er en oversat udgivelse af "MANAGING CONTROVERSY, DEVELOPING A STRATEGY FOR HANDLING CONTROVERSY AND TEACHING, CONTROVERSIAL ISSUES IN SCHOOLS. A self-reflection tool for school leaders and senior managers" udgivet af Europarådet i 2017.

Denne udgivelse er et samarbejde mellem Nordisk Råd og Undervisningsministeriet 2017.

Layout: Presse- og Kommunikationssekretariatet,
Undervisningsministeriet

Oversættelse: Udenrigsministeriets Kompetencecenter, Udenrigsministeriet

Grafik: Henriette Mørk

Foto: Colourbox

ISBN nr.: 978-87-603-3153-4 (webudgave)

ISBN nr.: 978-87-603-3154-1 (trykt udgave)

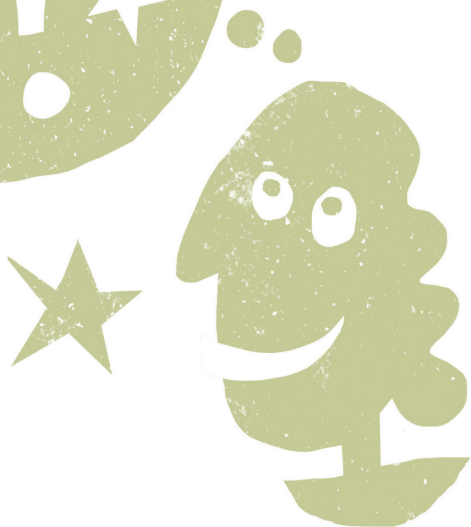
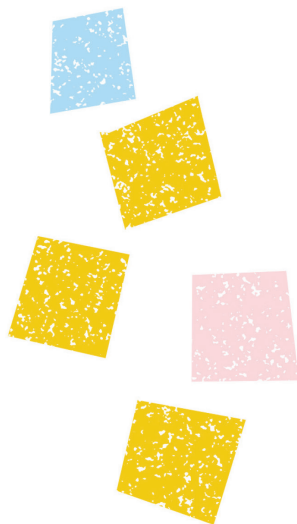
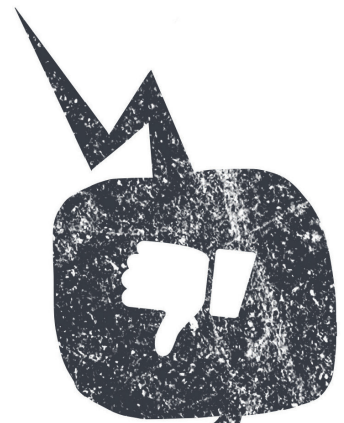
Alle henvendelser vedrørende reproduktion eller oversættelse af hele eller dele af dette dokument skal rettes til Direktoratet for kommunikation (F-67075 Strasbourg Cedex eller publishing@coe.int). Al anden korrespondance vedrørende dette dokument skal adresseres til Afdelingen for uddannelsespolitik – Direktoratet for demokratisk medborgerskab og deltagelse.

© Nordisk Råd, december 2017

Inspiration til skoleledelser om kontroversielle emner

Udvikling af en strategi til håndtering af og
undervisning i kontroversielle emner i skolen

Et værktøj til selvrefleksion for skoleledelser

Indholdsfortegnelse

Tak til	6
Forord	7
Indledning	9
1. Skoleledelse	16
2. Skolens værdier og kultur	21
3. undervisning og læring	25
4. fælles mål og læremidler	29
5. elevernes stemme	32
6. vejledning og støtte	36
7. forældresamarbejde	40
8. håndtering af risici	43
9. kompetenceudvikling af det pædagogiske personale	47
bilag i – tjekliste med mulige tiltag	50
bilag ii – inspiration til skoleledelser om kontroversielle emner: implikationer for skoleledelser – et afgrænsningsdokument henvisninger og ressourcer	54

Tak til

Inspiration til skoleledelser om kontroversielle emner udgives i regi af Den Europæiske Union/Europarådets pilotprojektordning "Human Rights and Democracy in Action", som har til formål at implementere principperne i Europarådets Charter om uddannelse til demokratisk medborgerskab og undervisning i menneskerettigheder.

Forfattere

Ted Huddleston og David Kerr.

Projektpartnere

Susanne Reitmair-Juárez, Democracy Centre, Wien, Østrig

Sigrid Steininger, Federal Ministry for Education and Women's Affairs, Wien, Østrig

Pavlina Hadjitheodoulou-Loizidou og Despo Kyrianiou, Cyprus Pedagogical Institute, Ministry of Education and Culture, Cypern

Aidan Clifford og Mary Gannon, City of Dublin Vocational Education Committee Curriculum Development Unit, Irland

Bojka Djukanović, UNESCO Chair in Education and Democratic Citizenship and Human Rights, University of Montenegro, Montenegro

David Kerr og Ted Huddleston, Citizenship Foundation, London, Storbritannien

Associerede partnere

Tommy Eriksson, Skolverket, Sverige

Astrit Dautaj, Institute for Development of Education, Albanien

Europarådet

Yulia Pererva, Marc Hory

Forord

Kontroversielle emner og dilemmaer har en central placering i vores demokratiske samfund. Det betyder, at det at lære at håndtere sådanne emner også skal have en central placering i en effektiv uddannelse til demokratisk medborgerskab og undervisning i menneskerettigheder (EDC/HRE). Som professor Bernard Crick bemærkede i sin skelsættende rapport fra 1998 *Education for citizenship and the teaching of democracy in schools*, som førte til, at medborgerskab blev et lovpligtigt fag på skoleskemaet i England i 2002:

At lære, hvordan man indgår i en dialog med og udviser respekt for folk, hvis værdier ikke er de samme som ens egne, er helt centralt i den demokratiske proces og af essentiel betydning i forhold til beskyttelse og styrkelse af demokratiet og fremme af en menneskerettighedskultur. (Crick 1998)

Europarådet har opnået enestående resultater inden for fremme af demokratisk medborgerskab, menneskerettigheder og interkulturel dialog samt inden for fremme af og uddannelse i vigtigheden af en demokratisk kultur. Det er derfor passende, at Europarådet, i samarbejde med Den Europæiske Union, via pilotprojektordningen inden for medborgerskab og uddannelse i menneskerettigheder fra 2015 har bidraget til at gøre det muligt for en række partnere i de europæiske lande at

udarbejde en ny faglig udviklingspakke.

Denne publikation kommer lige i rette tid. Der er mange emner i samfundet, lokalsamfund og hverdagen, som unge mennesker i Europa gerne vil drøfte. Men de får ofte ikke mulighed for det i skolen, fordi disse emner betragtes som for udfordrende til undervisning i skolen og for vanskelige at håndtere på skoleniveau. Det gør de unge forvirrede, vrede og rådvilde, og der er ingen til at hjælpe dem med at få styr på disse emner og til at vejlede dem i forhold til forståelse, dialog og læring.

Vi ved, at det at åbne skolens fælles mål og læremidler til også at omfatte kontroversielle emner, rejser nogle vanskelige pædagogiske spørgsmål, f.eks. hvordan man beskytter elevernes følelser, særligt med tanke på deres baggrund, hvordan man modvirker modsætninger i klasseværelset, hvordan man beskytter studerende med andre baggrunde og kulturer, og hvordan man forhindrer spændinger i klasseværelset. Det handler om at finde objektive strategier, så lærerne ikke bliver beskyldt for at tage parti. Alt dette rejser spørgsmål om lærerens akademiske frihed, og hvilken rolle lærerens egne synspunkter og værdier skal spille.

Vi ved også, at det kræver, at skoleledelsen tager stilling til en række spørgsmål om retningslinjer, f.eks. hvordan man bedst støtter de lærere, som underviser i kontroversielle emner, hvordan man sikrer yderligere dialog på skolen, f.eks. via de-

mokratiske former for skolestyring, hvordan man fremmer støttende skoleværdier, hvordan man garanterer undervisning af høj kvalitet, samt hvordan man imødekommer bekymringer fra forældre og andre uden for skolen.

Denne publikation bidrager på begge niveauer. Den bygger videre på uddannelsespakken for lærere – *Kontroversielle emner i skolen: undervisning i kontroversielle emner via uddannelse til demokratisk medborgerskab og undervisning i menneskerettigheder* – og giver praktisk støtte til skoleledelsen i forhold til, hvordan man proaktivt håndterer og reagerer på kontroversielle emner i og uden for skolen.

Vi og alle de partnere, der har bidraget til denne faglige udviklingspakke, håber, at Inspiration til skoleledelser om kontroversielle emner med tiden vil blive brugt sammen med *Kontroversielle emner i skolen* til at styrke håndteringen af kontroversielle emner på skoleniveau sammen med styrkelsen af undervisningen i kontroversielle emner i Europas klasseværelser. Det vil være til gavn for de unge, samtidig med at det vil bidrage til en mere effektiv uddannelse til demokratisk medborgerskab og undervisning i menneskerettigheder (EDC/HRE) samt til at beskytte og styrke vores demokratiske samfund.

Ted Huddleston

David Kerr

Citizenship Foundation (UK)

Oktober 2016

Indledning

Det er tydeligt, at fordelene ved at undervise i kontroversielle emner er vægtige og mangeartede, og at håndteringen af kontroversielle emner er afgørende for en effektiv uddannelse til demokratisk medborgerskab og undervisning i menneskerettigheder for alle unge i et moderne samfund. (Skoleleder, Montenegro)

Vi er nødt til at adressere de komplekse og udfordrende kontroversielle emner, som opstår i det daglige samspil med og mellem elever, og gøre klasseværelset til et trygt sted, hvor eleverne kan udforske idéer, sætte spørgsmålstejn ved meninger og udvikle og mestre sproget og kunsten at tænke kritisk. (Skoleleder, Sverige)

Kontroversielle emner udgør en uundgåelig og voksende del af livet, og derfor også af skolelivet, i Europa. Alligevel modtager kun få skoleledelser i de europæiske lande formel uddannelse i, hvordan de håndterer kontroversielle emner i skolen. Udviklingsprogrammer for fremtidige ledere nævner sjældent emnet, og det er noget, der sjældent, om overhovedet, adresseres i den fortsatte faglige udvikling.

Inspiration til skoleledelser om kontroversielle emner er et værktøj til selvrefleksion for skoleledere og ledelsesteams, og publikationen er udarbejdet

for at udfylde dette tomrum. Værktøjet hjælper lederne til at reflektere over, hvordan kontroversielle emner håndteres på deres skoler, og indeholder praktiske forslag til, hvordan skolen mere proaktivt og strategisk kan adressere disse.

Det centrale budskab er, at kontroversielle emner ikke er noget, man skal være bange for. Kontroversielle emner skal betragtes som en naturlig del af skolelivet, som, hvis de håndteres godt, har betydelige både sociale og uddannelsesmæssige fordele.

Hvad mener vi med "kontroversielle emner"?

Med "kontroversielle emner" mener vi emner, som vækker stærke følelser og skaber spændinger i samfundet¹ De spænder lige fra det lokale til det globale – fra minareter til udledning af drivhusgasser. De varierer også fra sted til sted. Ægteskaber mellem to af samme køn udgør f.eks. ikke det store problem i nogle europæiske lande, mens de i andre er genstand for stor uenighed. Bag nogle kontroversielle emner ligger en lang forhistorie, som f.eks. "urolighederne" i Nordirland og "det kurdiske spørgsmål" i Tyrkiet, mens andre som f.eks. cybermobning og truslen om radikaliserings af unge først er noget, der er opstået for relativt nylig.

¹ Kerr og Huddleston (2015), p. 8.

Hvor opstår kontroversielle emner i skolerne?

Kontroversielle emner kan opstå i forbindelse med ethvert af skolelivets aspekter. Disse kan for overskuelighedens skyld inddeles i de følgende tre hovedområder.

Fælles mål og læremidler – når der opstår kontroversielle emner i forbindelse med et af fagene, kurserne eller en af de aktiviteter, som skolen tilbyder (uanset om der er tale om enkeltstående, tværfaglige, ekstraskolære eller en kombination heraf). Et eksempel fra naturvidenskaben er evolutionslæren.

Kultur – når der opstår kontroversielle emner i forbindelse med et aspekt af dagligdagen på skolen (dens regler, hvordan folk omgås og opfører sig osv.). Et eksempel er brugen af hijab.

Samfund – når der i skolen opstår kontroversielle emner i forbindelse med spørgsmål eller en begivenhed i verden (f.eks. i relation til forældre, lokale samfundsgrupper, nationale og internationale begivenheder). Et eksempel er, når et offentligt dilemma om regeringens immigrationspolitik får betydning for, hvordan børn af immigranter bliver behandlet af deres kammerater i skolen.

Disse områder: fælles mål og læremidler, kultur og samfund udgør en central del af uddannelse til demokratisk medborgerskab. Hvert område er noget særligt, men de overlapper ofte hinanden. Især fylder den indflydelse, som konflikter og kontroversielle emner, der er opstået i samfundet, har på, hvad der sker i skolerne, meget.

Kontroversielle emner i forbindelse med fælles mål og læremidler

Fælles mål og læremidler er ofte genstand for dilemmaer. Nogle skolefag, herunder de følgende, er oftere genstand for dilemmaer end andre.

Historie – forskellige beretninger om fortiden

Religion – moralske problemer og spørgsmål om formålet og meningen med livet

Sundhedsundervisning – følsomme spørgsmål af personlig karakter

Samfundslære – modstridende politiske programmer og ideologier

Litteratur – moralske og sociale problemer og dilemmaer i fiktion

Naturfag – konkurrerende teorier og anvendelser

Kontroversielle emner er uforudsigelige, og de kan opstå når som helst i undervisningen i næsten ethvert fag eller kursus eller i forbindelse med enhver aktivitet i skolen.

Hvorfor bliver kontroversielle emner et stadigt mere presserende undervisningsmæssigt spørgsmål i Europa?

Der har altid eksisteret kontroversielle emner i skolerne, men de udfordringer, der er forbundet med at adressere dem i skolen, er af flere forskellige årsager blevet mere udtalte på det seneste. Disse omfatter den stigende mangfoldighed i skolen, den øgede følsomhed i forhold til spørgsmål vedrørende identitet samt den øgede brug og udbredelse af sociale medier og øjeblikkelig elektronisk kommunikation.

Stærkt stigende mangfoldighed i skolen

Skolerne i Europa har aldrig været mere mangfoldige og mangfoldigheden aldrig mere vidtrækkende end nu. Der er tale om mangfoldighed ikke blot i forbindelse med kultur og religion, men også i forhold til seksuel orientering, behov for specialundervisning, handicap samt adskillige andre former for individuel identitet og gruppeidentitet.

Øget følsomhed i forhold til spørgsmål vedrørende identitet

Som følge af kombinationen af offentlige betæneligheder i kølvandet på højprofilerede voldelige

hændelser og social uro i visse europæiske lande, øget opmærksomhed om individets rettigheder samt bekymringer i forhold til øgede sociale skel er der nu opstået en øget opmærksomhed på forskelligheder i samfundet. Alt dette har medført, at der er opstået nye og uventede kontroversielle emner i skolen.

Øget brug og udbredelse af sociale medier og øjeblikkelig elektronisk kommunikation

I en tid hvor der findes massemedier og øjeblikkelig elektronisk kommunikation via bærbare anordninger som telefoner og laptops med øjeblikkelig adgang til internettet, eksponeres eleverne regelmæssigt for konflikter og dilemmaer fra voksenlivet, både hjemme og i skolen. Denne eksponering kan skolerne ikke lukke for.

Hvordan griber man bedst kontroversielle emner an?

Den bedste tilgang til kontroversielle emner er ikke at flygte fra dem, men at favne dem som en naturlig del af skolelivet; en, som kan løses ved hjælp af diskussion og debat. Det er den demokratiske måde at håndtere ting på. Dermed sættes diskussion og debat i centrum for skolelivet – ikke som en formel øvelse, men som den måde, hvorpå man løser konflikter og meningsforskelle inden for skolesamfundet generelt.

For eleverne betyder det, at man anerkender, at diskussioner om kontroversielle emner – uanset om de foregår i klasseværelset, elevråd, elevparlament, klassens tid eller diskussionsklubber – tjener to formål. På den ene side udgør de en mulighed for eleverne for at diskutere og debattere deres synspunkter. På den anden side udgør de et læremiddel – ikke blot for akademisk læring men også for læring om, hvordan man håndterer kontroverser og forskelligheder i skolen og i livet generelt. De er et udtryk for og en måde hvorpå man kan lære noget om demokratisk medborgerskab.

Hvad er fordelene ved at favne kontroversielle emner på denne måde?

For nogle kan det virke overvældende at skulle håndtere kontroversielle emner åbent. At søge at undgå eller underspille forskelligheder kan virke som det nemme og sikre valg. Men det er en mulighed, som bliver stadigvæk vanskeligere at vælge og retfærdiggøre. Unge over hele Europa er mere opmærksomme på, hvad der sker i verden end nogensinde før, og de giver udtryk for deres ret til indflydelse på egen fremtid. Næsten alle har adgang til sociale medier, så det er ikke længere muligt for skolerne at forsøge at undertrykke kontroversielle emner eller foregive, at de ikke eksisterer, eller at det er noget, der findes uden for og ikke inden for skolerne.

Men hovedargumentet her er ikke, at det ikke længere er muligt at forsøge at undgå kontroversielle emner i skolen, men at selvom det var muligt, så ville det ikke være ønskværdigt. At gøre det ville være at ignorere de mange positive fordele – både sociale og uddannelsesmæssige – der ligger i at favne kontroversielle emner åbent og tage dem alvorligt, når som helst de måtte opstå i skolen. Disse fordele omfatter: Bedre indlæring og målopfyldelse i forhold til de fælles mål, en sikrere, mere fair og mere respektfuld skole samt et retfærdigere, mere inklusivt og demokratisk samfund.

Forbedret indlæring og målopfyldelse i forhold til fælles mål

Kontroversielle emner er allerede en del af en række skolefag, herunder f.eks. historie – hvor der ville være tale om ren propaganda, hvis der ikke fandtes omstridte beretninger om tidligere begivenheder. At opfordre eleverne til at undersøge og diskutere kontroversielle emner, som opstår i, eller som definerer forskellige fag, hjælper dem med at udvide og uddybe deres viden om faget. Det hjælper også eleverne til at udvikle og praktisere

den essentielle tværfaglige kritiske tænkning, herunder at identificere partiskhed, vurdere beviser og argumenter, finde alternative fortolkninger og synspunkter samt engagere sig intelligent i online and andre mediekilder og -kanaler. Endelig gør kontroversielle emner læringen virkelig og relevant. De kan bringe tørre emner til live og motivere eleverne til at anvende det, de lærer i skolen, på livet efter skolen.

En sikrere, mere fair og respektfuld skole

At opfordre eleverne til at diskutere kontroversielle emner, hvis og når de opstår i skolen, kan være med til at fjerne den spænding, der ofte omgiver sådanne emner, og forhindre, at de bliver mere alvorlige. Diskussion er også med til at løse og reducere eksisterende skolerelaterede problemer, f.eks. mobning, homofobi, diskrimination og fjendtlig retorik. Det opfordrer eleverne til at lytte og være mere respektfulde over for hinanden, således at de lærer at foretrække diskussion fremfor aggression som en måde at løse de uoverensstemmelser, de har med hinanden og andre i skolen.

Et mere retfærdigt, inklusivt og demokratisk samfund

Engagement i kontroversielle emner er med til at udruste eleverne med den samfundsmæssige viden, værdier og færdigheder, som sætter dem i stand til at blive informerede, aktive og ansvarlige borgere. Det kaldes somme tider "kompetencer til en demokratisk kultur"². De lærer, hvordan de forsvare deres egne demokratiske rettigheder og andres rettigheder, udøver deres ansvar og håndterer diskrimination – på den måde lægges fundamentet til et mere fair, mere lige og deltagende samfund.

Hvad betyder en sådan tilgang for skoleledelsen?

Tilgangen til kontroversielle emner i skolerne i Europa i dag er hovedsageligt reaktiv og på ad hoc-basis. Kontroversielle emner vurderes ud fra de foreliggende omstændigheder, hvis og når de opstår. Der sker sjældent sammenkædning af forskellige kontroversielle emner, eller mellem kontroversielle emner i de fælles mål og dem, som opstår internt i livet på skolen eller i forbindelse med eksterne begivenheder. Mens diskussion og debat kan betragtes som vigtige aspekter af akademisk læring, ignoreres deres potentiale i forbindelse med løsning af problemer i skolen ofte. Tanken om at kæde diskussioner i klassen og andre debatfora i skolerne sammen, f.eks. elevråd eller elevparlament, overvejes sjældent.

Denne tilgang kan have været acceptabel tidligere, men situationen i Europa i dag antyder, at håndteringen af kontroversielle emner i skolerne ikke længere skal overlades til tilfældet. Der er brug for en mere proaktiv tilgang. Hvad det betyder i praksis, vil variere fra skole til skole og fra land til land.

Uanset hvor det foregår, vil der dog være behov for udvikling af forskellige ledelsesstrategier. Disse omfatter: at skabe en støttende skolekultur, skabe sammenhæng mellem fælles mål, kultur og samfund, involvere hele personalet, både undervisende og ikke-undervisende, håndtering af risici samt afgrænsning af det særlige ledelsesansvar.

En støttende skolekultur

En skolekultur, som fremmer diskussion af kontroversielle emner er en, hvor meningsforskelle er en god ting, og hvor enhver – personale, elev eller forælder – føler, at de trygt kan give deres mening til kende. Det er en skolekultur, hvor sådanne diskussioners sociale og uddannelsesmæssige værdi er bredt anerkendt og accepteret. At skabe sådan

² www.coe.int/t/dg4/education/Source/competences/CDC_en.pdf.

en kultur betyder, at man fremmer en fællesskabsfølelse og en følelse af ansvarlighed på tværs af skolesamfundet ved at lægge vægt på inklusion, ligestilling, demokrati, elevdeltagelse, trivsel og lignende principper. Det indebærer også, at man identificerer og tilstræber at reducere eller modvirke de faktorer, der underminerer dette, som f.eks. marginalisering af individer og minoritetsgrupper.

Sammenhæng mellem fælles mål, kultur og samfund

Håndtering af kontroversielle emner handler ikke blot om at undervise i visse "varme kartofler" inden for de fælles mål – det kan vedrøre alle aspekter af skolelivet. Det betyder også, at man anerkender, at kontroversielle emner ofte vedrører flere forskellige aspekter af skolelivet – de fælles mål, skolekulturen og skolens forbindelse til resten af samfundet (de tre vigtige ting i forbindelse med uddannelse til demokratisk medborgerskab). Der skal måske tages højde for dette, når det besluttes, hvordan de enkelte spørgsmål skal håndteres.

Involvering af hele personalet – både det pædagogiske og administrative personale mv.

Hvis kontroversielle emner kan vedrøre ethvert aspekt af skolelivet, så kan de naturligvis også vedrøre ethvert medlem af personalet, uanset om vedkommende er lærer eller ej. Det er derfor relevant for alle medlemmer af personalet, hvordan skolen håndterer kontroversielle emner, og alle kan spille en rolle – f.eks. i forhold til at reflektere over mangfoldighed i undervisningen i deres fag eller til at bidrage til et mere åbent og støttende klima.

Håndtering af risici

At være proaktiv betyder også at være på forkant med, hvad der kan gå galt, og være klar til at reagere. Dette omfatter en vurdering af risici. Den strategiske tilgang til kontroversielle emner indebærer sandsynligvis, at skolen har en række grundlæggende procedurer, således at man er klar til at

reagere hurtigt, hvis der skulle opstå et problem – f.eks. et eksternt dilemma, som har indflydelse på elevernes adfærd eller skolemoralen, klager fra bekymrede forældre eller fjendtlig mediedækning.

Afgrænsning af ledelsens ansvar

Håndteringen af kontroversielle emner skal afgrænses som en separat del af skoleledelsens ansvarsområde. Dette indebærer som minimum, at der afsættes særskilt ledelsestid og -ressourcer, og formentlig også at en bestemt person får det overordnede ansvar for området, samt at der udarbejdes formelle regler for skolen på området, som ikke nødvendigvis behøver at være skriftlige. Som et særskilt ledelsesområde forventes dette område også at få sin egen plads i forbindelse med skolens formelle gennemgangs- og udviklingsprocesser.

Hvad er skoleledelsens rolle?

Skoleledelsens rolle i forhold til ethvert område af skolens regler er at udvikle en fælles vision for, hvad man vil opnå, og identificere de forhold, der skal adresseres for at opfylde den fælles vision. I forhold til kontroversielle emner vil det være et godt udgangspunkt at udarbejde et visionspapir.

Et visionspapir er et resumé af de principper, der ligger til grund for et givent regelområde. Det at reflektere over, hvad der bør og ikke bør medtages i et sådant papir, vil afklare processen, også selvom resultatet aldrig nedfældes på papir. Nedenfor følger nogle forslag, som kan bidrage til at afklare processen.

Visionspapir – forslag til principper

- Kontroversielle emner skal ikke betragtes som et problem, men som en naturlig del af livet i et demokrati
- Kontroversielle emner er ikke noget, man skal flygte fra – de skal drøftes åbent, når som helst lejligheden byder sig

- Diskussion af kontroversielle emner udgør en essentiel del af uddannelsen i demokrati
- Kontroversielle emner kan opstå hvor som helst og når som helst i skolen
- Kontroversielle emner er relevante for al skolens personale, ikke blot et fåtal

At have en klar vision om den rolle, som kontroversielle emner og dilemmaer spiller i skolelivet er essentielt for at kunne udarbejde regler på området. Det giver et godt grundlag for opbygning af en strategi og konkrete forslag. Især hjælper det skoleledelserne med at identificere de forhold, der skal adresseres.

I forbindelse med udarbejdelse af regler om kontroversielle emner har vi identificeret ni vigtige spørgsmål, der med fordel kan adresseres. Hvert af disse kan påvirke den måde, hvorpå kontroversielle emner håndteres i skolen. Hvor væsentlige de hver især er, varierer formentlig fra skole til skole, både i forhold til situationen i praksis og hvordan skoleledelsen forstår opgaven med at håndtere kontroversielle emner.

Hvis f.eks. lærerne ikke er fortrolige med at håndtere kontroversielle emner i klassen, så kan både undervisning og læring være et vigtigt område, som skal adresseres. Hvis eleverne ikke kan se formålet med diskussion, så er det måske kvaliteten i de studerendes måde at give udtryk for deres meninger, som skal adresseres. Og hvis diskussionens kvalitet forringes af intolerance eller fordomme, er det måske skolekulturen, der skal adresseres.

En ting, som formentlig altid er relevant, er udvikling og uddannelse af personalet. Dette er ikke blot endnu et forhold, som skal adresseres, men det er faktisk ofte nøglen til at få adresseret alle de andre spørgsmål også.

En strategisk tilgang til håndtering af kontroversielle spørgsmål: ni vigtige spørgsmål

- Skoleledelse
- Skolens værdier og kultur
- Undervisning og læring
- Fælles mål og læremidler
- Elevernes stemme
- Vejledning og støtte
- Forældresamarbejde
- Håndtering af risici
- Kompetenceudvikling af det pædagogiske personale

Hvordan understøtter Inspiration til skoleledelser om kontroversielle emner udarbejdelsen af regler?

Inspiration til skoleledelser om kontroversielle emner understøtter udarbejdelsen af regler ved at identificere og forklare en række af de muligheder, som skoleledelsen har i forhold til at håndtere kontroversielle emner. Publikationen fungerer som en sparringspartner, som kan hjælpe med at reflektere over egne antagelser og afprøve idéer. Den fungerer samtidig som en tjekliste med spørgsmål, som det kan være relevant at adressere for at skabe forandring og sætte betingelserne for kontroversielle emner og dilemmaer i skolen.

Brug af værktøjet

Hvem er værktøjet til?

Dette værktøj er til skoleledelser på skoler i Europa.

Hvad skal det bruges til?

Der er tale om et værktøj til selvrefleksion, og det har til formål at give input til tanker omkring, hvordan kontroversielle emner og dilemmaer håndteres på din skole, og hvor der kan være behov for forbedring.

Hvordan er det opbygget?

Værktøjet er inddelt i ni kapitler, som hver behandler et særskilt område af livet på skolen, som kan

have indflydelse på, hvordan kontroversielle emner og dilemmaer håndteres.

Hvert kapitel indeholder en beskrivelse af det behandlede område, en forklaring på områdets rolle i relation til håndtering af kontroversielle emner, et casestudie fra en europæisk skole samt et praktisk forslag, der kan anvendes på skolen.

Det indeholder også en række korte inspirations spørgsmål, som kan bruges til at reflektere over egne idéer og situationen på din skole. Disse spørgsmål er centrale for hele formålet med værktøjet – de kan hjælpe med at identificere de relevante muligheder.

Hvordan bruges det?

Du kan bruge værktøjet på mange forskellige måder, herunder til:

- At blive fortrolig med de største udfordringer på og tanker omkring dette område
- At evaluere den aktuelle situation på skolen
- At planlægge yderligere udvikling
- At guide den faglige udvikling

Hvis du læser indledningen og kapitlet om skoleledelse og måske reflekterer over inspirationsspørgsmålene, vil du få kendskab til de grundlæggende spørgsmål. Hvis du ønsker en mere gennemgribende undersøgelse af spørgsmålene, skal du læse videre i de andre kapitler og reflektere over spørgsmålene undervejs.

Hvis værktøjet anvendes i ledelsesteamet som en del af skolens formelle gennemgangs- og udviklingsproces, ønsker teammedlemmerne måske at besvare inspirationsspørgsmålene hver for sig først og dernæst drøfte deres svar som grundlag for diskussionen.

Bilag I indeholder en kort tjekliste med praktiske handlinger, som kan være relevante for skoleledere og ledelsesteam i forhold til at udarbejde en strategi for håndtering af og undervisning i kontroversielle emner. De foreslåede handlinger kommer fra værktøjets ni kapitler og opsummerer de emner og spørgsmål, som behandles der. Bilaget tjener som en yderligere vejledning til refleksion og hjælp i planlægningsprocessen.

Du kan få yderligere oplysninger om den teoretiske baggrund for værktøjet ved at læse afgrænsningsdokumentet i Bilag II. Alternativt kan afgrænsningsdokumentet anvendes som en indledende inspiration til aktiviteter, som øger opmærksomheden om emnet.

Hvordan er værktøjet udviklet?

Værktøjet er udviklet via pilotprojektordningen "Human Rights and Democracy in Action", som hører under Europarådet og Europa-Kommissionen. Det er udviklet af repræsentanter fra de europæiske lande, som har bidraget til dette pilotprojekt.

Værktøjet bygger på *Kontroversielle emner i skolen*, den faglige uddannelsespakke for lærere, som blev udviklet i projektets første fase.³ I forhold til inspiration og mål trækker værktøjet på Europarådets Charter om Uddannelse til demokratisk medborgerskab og undervisning i menneskerettigheder⁴ og Erklæringen om fremme af medborgerskab og de fælles værdier frihed, tolerance og ikke-diskrimination gennem uddannelse (Pariserklæringen).⁵ Det afspejler Europarådets kerneværdier – demokrati, menneskerettigheder og retsstatsprincippet – og dets seneste arbejde i forbindelse med kompetencer for en demokratisk kultur.⁶

³ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806948b6>.

⁴ www.coe.int/en/web/educ/charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education.

⁵ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ac875>.

⁶ www.coe.int/t/dg4/education/Source/competences/CDC_en.pdf.

1. Skoleledelse

Skoleledelsens deltagelse og engagement er den faktor, som har størst indflydelse på tilgangen til kontroversielle emner i skolerne. Uanset om disse spørgsmål adresseres sporadisk via individuelle emner eller indgår som en del af en bredere skolestrategi, afhænger i store træk af skolelederne og ledelsesteam.

I dette kapitel beder vi dig reflektere over skoleledernes og andre lederes rolle i udarbejdelsen af en strategi til håndtering af kontroversielle emner.

Hvordan kommer man i gang med at udarbejde en strategi?

Første skridt i udviklingen af en strategi er at skabe opmærksomhed i skolesamfundet – om hvad kontroversielle emner er, hvor de kan opstå, hvorfor de er vigtige, og hvordan de kan adresseres. Det betyder, at kontroversielle emner skal på skolens undervisningsdagsorden. Det sker bedst ved ikke at "belære" folk, men ved at stimulere til samtale – skabe muligheder for medlemmerne af skolesamfundet til at snakke åbent om eventuelle emner i forhold til fælles mål og læremidler, som vækker bekymring hos dem.

Det betyder for det første, at emnet tages op i forhold til lærerne, enten ved personalemøder eller møder i de enkelte afdelinger eller på årsmøder. Man kan opfordre lærerne til at identificere de emner, der skaber mest bekymring hos dem, drøfte

bekymringerne og forklare, hvordan de forsøger at håndtere dem i praksis. Når emnet og de væsentligste bekymringer er identificeret, kan grupper af lærere opfordres til frivilligt at eksperimentere med en ny praksis – f.eks. forsøge sig med andre undervisningsteknikker eller -metoder, samarbejde med kollegaer, som underviser i andre fag, eller koordinere praksis i et fag eller på årgangsbasis.

Når denne proces er godt i gang, kan emnet bringes op i forhold til andre interessenter, f.eks. elever og forældre. De kan opfordres til at identificere emner, som de betragter som kontroversielle og dele deres egne erfaringer med, hvordan de håndteres i skolen. Resultatet heraf kan derefter anvendes i den overordnede strategiproces.

Disse processer, uanset hvor uformelle de er, tager tid og kræver ressourcer – særligt, hvis der er behov for uddannelse af personale og faglig udvikling. En del af opbygningen af en strategi består derfor i fra starten at afsætte både tid og ressourcer. Dette er blot én af grundene til, at processen formentlig bedst håndteres som en del af skolens formelle planlægnings- og udviklingscyklus, men det er ikke strengt nødvendigt.

"Hvor på din skole vil du mene, at det er bedst at begynde at skabe opmærksomhed omkring kontroversielle emner? Hvorfor dér?"

Hvad skal du vide, før du går i gang?

Før du går i gang, er det vigtigt, at du har et klart billede af, hvordan kontroversielle emner håndteres på skolen, som det er nu.

Det betyder først og fremmest, at du skal vurdere lærernes kvalifikationer og holdninger – f.eks. hvor fortrolige de er ved dem, og deres evne til at håndtere modstridende meninger. Men undervisningen i klasseværelset er blot en del af et hele. Håndtering af kontroversielle emner vedrører hele skolen. Hvad der sker i klasseværelset, er tæt forbundet med, hvad der sker i skolen som helhed og også i samfundet uden for skolen, både positivt og negativt.

Debatter i klasseværelset kan f.eks. blive ophedede og skabe konflikter i skolesamfundet, og disse kan igen skabe yderligere konflikter eller tiltrække sig opmærksomhed uden for skolen. Gode relationer mellem grupper uden for klasseværelset gør det lettere at diskutere forskelligheder i klasseværelset. Ved vurderingen af den aktuelle situation på skolen i forhold til kontroversielle emner skal du derfor tage højde for mange mere vidtrækkende faktorer, både indenfor og udenfor skolen.

Hvad skal du vide om det pædagogiske personale?

Faktisk kan det, du skal vide om det pædagogiske personale, reduceres til tre ting: Du skal kende deres holdning til undervisning i kontroversielle emner, deres erfaringer med det, samt hvilke metoder de bruger. Disse oplysninger kan du få helt uformelt i forbindelse med de indledende opmærksomhedsskabende aktiviteter, eller, hvis du foretrækker det, ved helt formelt at bede dem besvare nogle spørgsmål. Det er især vigtigt at finde ud af, hvis nogen f.eks. har fordomme i forhold til et emne, og hvorvidt vedkommende måske videreformidler disse fordomme til eleverne.

Lærerkompetencer og -holdninger: forslag til spørgsmål

- Hvor meget kender lærerne til termen "kontroversielle emner" og definitionen heraf?
- Hvilke emner betragter lærerne i øjeblikket som kontroversielle?
- Hvor godt forstår lærerne det uddannelses mæssige rationale bag undervisning i kontroversielle emner?
- Hvor fortrolige føler lærerne sig med at håndtere kontroversielle emner i klasseværelset?
- Hvordan ser lærerne deres rolle i forhold til modstridende meninger og synspunkter?
- Hvilke former for undervisningsmetoder og -tilgange anvender lærerne i øjeblikket?
- Hvor konsekvent er tilgangen på skolebasis?
- Hvilke eksempler på god skik kan lærerne bidrage med?
- Hvilke eksempler på partnerskaber og samarbejde kan lærerne bidrage med?
- Hvilke former for uddannelse eller faglig udvikling har lærerne eventuelt for nylig gennemført i forhold til undervisning i kontroversielle emner?

"Hvordan vurderer du helt uformelt lærernes nuværende kompetencer inden for undervisning i kontroversielle emner? Hvilke områder vil du mene, især kræver gennemgang og udvikling?"

Hvilke andre faktorer skal du også tage højde for på skolebasis?

Det er straks vanskeligere at give præcise oplysninger om, hvilke andre faktorer på skolebasis, der har indflydelse på håndteringen af kontroversielle emner. For det første varierer de fra skole til skole, og for det andet er de ofte vanskelige at indkredse.

Det er vigtigt, at du spørger til lærernes synspunkter, men for at få et mere fuldstændigt og robust billede af dem, kan det også være relevant at tale med den del af personalet, som ikke er lærere, samt elever og forældre og dernæst genlæse dokumentationen om formelle skoleregler.

Faktorer på skolebasis: forslag til spørgsmål

- Har skolen allerede fastlagt regler om kontroversielle emner, enten formelle eller uformelle?
- Nævnes kontroversielle emner i andre af skolens regler?
- Nævnes kontroversielle emner i andre skoledokumenter, f.eks. mission, værdier, motto eller hjemmeside?
- I hvor høj grad understøtter skolens faktiske værdier og kultur håndteringen af kontroversielle emner?
- Hvilken rolle spiller elevernes stemme i skolestyringen og beslutningstagningen?
- I hvor høj grad føler eleverne, at de kan tale åbent om og dele deres forskelligheder i skolen?
- Hvad er relationerne mellem forskellige grupper i skolen og i lokalsamfundet?
- Hvilke emner har været kontroversielle for nylig i skolen men også lokalt, regionalt, nationalt eller på europæisk eller internationalt plan?
- Har de læremidler, skolen bruger, givet anledning til bekymring blandt elever, lærere eller forældre på det seneste?
- Hvilke bekymringer har forældrene eventuelt på dette område?
- Hvilke bekymringer har organisationer i lokalsamfundet eventuelt på dette område?
- Har håndteringen af kontroversielle emner nogensinde givet anledning til negativ omtale af skolen?

“Hvad mener du, er de væsentligste faktorer, der påvirker undervisningen i kontroversielle emner på din skole – både positive og negative?”

Hvilke lederevner og -kompetencer kræves for at gennemføre en ændring på dette område?

Kontroversielle emner kan berøre folks dybeste overbevisninger og værdier. Når ens overbevisninger og værdier udfordres, kan det føles som et angreb på ens personlige identitet eller på den gruppe, som man identificerer sig med. Der er ingen på skolen, som ikke vil føle sådan – selv skoleledelsen har det sådan. Det kræver derfor helt særlige lederevner og -kompetencer at gennemføre ændringer på dette område.

Nogle vigtige lederevner og –kompetencer

- Vilje til at reflektere over egne kulturelle antagelser og forudindtagethed – hvordan de påvirker forandringsledelse i forskellige sammenhænge
- Forståelse for mangfoldighed – at kunne forstå og respektere andres værdier og overbevisninger
- Deltagende ledelse – at kunne lytte seriøst til alternative synspunkter og opbygge og give kompetencer til teams
- Evne til at udfordre modstand uden trusler – forberede folk på forandringer og samtidig tage hensyn til deres historie og kultur
- Evne til at reagere proportionelt på kontroverser – at vide hvornår og hvor man ikke skal gribe ind, og hvordan man hurtigt reagerer for at forebygge kriser
- Vilje til at gå forrest med et godt eksempel – bruge inkluderende sprog, være opmærksom på kulturelle forskelle men samtidig være tro mod egne værdier
- Kendskab til ens skole – hvor mange forskellige værdier og overbevisninger, der findes, de forskellige interessegrupper og kritiske personer

"I forhold til de lederevner og -kompetencer, det kræver at gennemføre forandring i relation til håndtering af kontroversielle emner, hvad mener du er dine vigtigste styrker og svagheder?"

Casestudie: New-Bridge Integrated College, Nordirland, Storbritannien

New-Bridge Integrated College er en blandet skole for 11- til 18-årige i Nordirland. Skolen har både katolske og protestantiske elever samt elever fra etniske minoritetsgrupper. Behovet for at udarbejde en mere strategisk tilgang til håndtering af kontroversielle emner på skolen blev tydeliggjort ved et problem, der opstod i faget engelsk.

Brugen af romanen *The Bog Child* i engelskundervisningen gav anledning til mistænksomhed hos nogle forældre og lokalpolitikere, som satte spørgsmålstejn ved, om den var egnet til brug i skolen. Romanen foregår under "urolighederne" og sultestrejkerne i Nordirland i 1980'erne. Man mente, at eleverne ville have modstridende synspunkter omkring de emner, bogen berører, og at dette kunne give spændinger i klasseværelset og i skolen generelt, hvis man ikke tog hånd om dem.

Skolelederen mente, at undervisning i og læring om kontroversielle emner var en vigtig del af at fremme respekt for mangfoldighed og inklusion i skolen. Eleverne fik mulighed for at diskutere kontroversielle emne i et støttende klima, som kunne hjælpe dem til bedre at forstå deres egne og andres synspunkter. Det ville også sætte dem i stand til at udvikle deres egne kommunikationsevner og lære, hvordan man er uenig med andre på en respektfuld måde.

Skoleledelsen identificerede derfor kontroversielle emner i den årlige skoleevaluerings- og udviklingsplanlægning som et område, hvor skolen som helhed have brug for udvikling. Dette var en del af

en bredere målsætning om at fremme mangfoldighed og inklusion.

Processens første fase bestod i at indsamle oplysninger. Dette betød i starten, at man afholdt møder med lærerne i engelsk, historie, lokalt og globalt medborgerskab samt religion. Senere blev andre lærere og elever rådspurgt for også at få deres synspunkter på undervisning i kontroversielle emner. Samtidig blev der gennemført en audit af praksis på tværs af alle fag og skolens mission, målsætning og kerneværdier blev gennemgået med henblik på at undersøge, hvordan de forholdt sig til håndtering af kontroversielle emner i skolen. Skolens egevaluering afslørede væsentlige områder med god skik samt en række muligheder på tværs af fagene for at undervise i kontroversielle spørgsmål. Men den viste også en manglende fælles forståelse af, hvad der gør et emne kontroversielt samt manglende konsekvens i tilgangen til undervisning og læring. Der var ingen eksplicit henvisning til kontroversielle emner i skolens regler, og det viste sig, at nogle lærere var utrygge ved eller ikke følte sig fortrolige med og/eller manglede kompetencer til at undervise i bestemte emner.

På baggrund af gennemgangen identificerede skolelederen tre hovedområder for skolens udvikling:

- Klarhed om undervisningsprocedurer og lærerroller og -ansvar
- Konsekvent tilgang på tværs af fag
- Faglig udvikling og uddannelse

Ved at bygge videre på den praksis, der allerede eksisterede i skolen, introducerede de en række initiativer, som skulle adressere disse tre områder. Disse omfattede bl.a. følgende:

- Gennemgang og revision af skolens regler i forhold til kontroversielle emner, f.eks. sjælesorg
- Samarbejde med afdelinger og lærere om at udvikle en samlet tilgang for hele skolen til undervisning i kontroversielle emner, f.eks.

med henblik på at skabe et åbent og støttende klima i klassen

- Udarbejdelse af skolevejledning i undervisning i kontroversielle emner for lærere, elever, forældre og medlemmer af skolebestyrelsen
- Udarbejdelse af materiale til lærerne, f.eks. stikordskort med oplysninger om, hvordan man reagerer på og håndterer forskellige emner
- Samarbejde mellem fag, hvor man f.eks. sammenkæder historie, engelsk, informations- og kommunikationsteknologi med kunst i et projekt om "urolighederne"
- Sikring af muligheder for faglig udvikling, f.eks. via uddannelsesdage og afdelingsmøder⁷

Hvor begynder man?

Hvis du ønsker at udvikle dine faglige kompetencer i forhold til at håndtere kontroversielle emner, er et godt udgangspunkt at reflektere over egne overbevisninger og værdier, og hvordan de har indflydelse på den måde, hvorpå du fremmer og leder på dette område i skolen. Brug et øjeblik på at træde et skridt tilbage og se ind i dig selv. Bemærk eventuelle fordomme, som du tror, du måske har, om folk på grund af deres køn, religion, etnicitet, seksuelle orientering eller andre former for identitet. Eller i forbindelse med andre spørgsmål, hvor du har særligt stærke synspunkter. En ærlig vurdering af egne overbevisninger og værdier er første skridt mod effektiv ledelse på dette område.⁸

⁷ http://cea.org.uk/sites/default/files/docs/curriculum/area_of-learning/NewBrigde_CaseStudy.pdf.

⁸ See "Bagagecheck", aktivitet 1.5 i uddannelsespakken:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/displayDCTMContent?documentId=09000016806948b6>.

2. Skolens værdier og kultur

Skolens kultur spiller en væsentlig rolle i den måde, som kontroversielle emner adresseres på i skolerne. Det kan være en ubehagelig og vanskelig oplevelse for lærere og elever at debattere kontroversielle emner. Og for forældrene kan det være en kilde til bekymring. At etablere et miljø, hvori der aktivt opfordres til og bakkes op om diskussion af kontroversielle emner er derfor centralt i forhold til at styrke praksis på dette område.

I dette kapitel bliver du bedt om at reflektere over den rolle, som skolens kultur spiller i udviklingen af en strategi til håndtering af kontroversielle emner.

Hvilken form for skolekultur kræver det?

En skolekultur, som med stor sandsynlighed vil fremme og understøtte diskussion af kontroversielle emner er en, som er:

- Tryk – alle kan udtrykke sig offentligt uden at blive gjort til grin eller risikere at blive gjort til offer eller genstand for mobning
- Imødekommende – alle betragtes som selvstændige individer og føler sig som en del af skolen
- Åben – alle har lov til at danne deres egne meninger, afprøve nye idéer og diskutere og debattere emner
- Inkluderende – alle kan deltage i alle skoleaktiviteter, herunder også handicappede og elever med andre baggrunde, og de får hjælp,

når de har brug for det,

- Demokratisk – alle har medbestemmelse i skolebeslutninger og opfordres til at bidrage til at løse skolerelaterede problemer
- Rettighedsbaseret – alles rettigheder respekteres: f.eks. ytringsfrihed, tros- og religionsfrihed, lighed, privatliv og ikke at blive udsat for nedværdigende behandling

Casestudie: Löwenzahn-skolen, Tyskland

Löwenzahn-skolen, grundskole i Berlin-Neukölln, ligger i et område, hvor der bor mange immigranter, primært af tyrkisk og arabisk oprindelse. Der havde været voldelige episoder blandt eleverne og medlemmer af lokalsamfundet. Skolens legeplads var åben, og enhver kunne let få adgang dertil. Der var også konflikter blandt lærerne, især over hvilke undervisningsmetoder der var mest velegnet for de studerende i det pågældende område.

Skoleledelsen mødtes med repræsentanter for Amadeu Antonio Foundation for at drøfte, hvad de kunne gøre ved denne situation. Amadeu Antonio Foundation arbejder for at fremme en demokratisk kultur ved at beskytte minoriteters rettigheder. Det endte med, at skolen besluttede at gøre noget ved børns rettigheder og skolens regler med det formål at integrere elevernes ret til at deltage og meningsfrihed i processen med at fastlægge skolens regler.

Amadeu Antonio Foundation arrangerede en ræk-

ke workshops for forskellige interessenter, herunder forældre og medlemmer af lokalsamfundet, i hvordan man kan introducere en mere demokratisk tilgang til regelindførelse, herunder i højere grad involvere eleverne selv. Der blev afholdt workshops for hele 5. classes årgang. Hver gruppe nåede til en række forslag til regler via en proces med demokratiske overvejelser. Der blev kun foretaget afstemning som sidste udvej.

De forslag, man på denne måde havde fundet frem til, blev givet videre til de forskellige grupper. Elevrepræsentanterne diskuterede dem med deres klasser og foreslog ændringer, hvor der var brug for det. Sidste trin var, at reglerne blev vedtaget af skolens ledelsesorgan.

Der blev lavet mere end 40 regler via disse workshops. Både personale og elever var tilfredse med tilgangen og rapporterede, at den havde bidraget til bedre relationer og til udviklingen af en mere åben og inkluderende skolekultur.⁹

"I hvilket omfang vil du mene, at kulturen på din skole opfordrer til drøftelse af kontroversielle emner, både i forbindelse med de læremidler, der bruges, og i selve skolesamfundet?"

Er der nogen kontroversielle områder, som den fremherskende kultur i skolen afholder enten elever eller personale fra at debattere? I bekræftende fald, hvilke og hvorfor?"

Hvordan finder du status på din skoles kultur?

En skoles kultur er sammensat af de værdier, overbevisninger, holdninger og den adfærd, som karakteriserer en skole. Selvom det ikke altid er let

helt præcist at identificere disse, så er der forskellige metoder, der kan bruges til at give et generelt indtryk af, hvordan situationen er på din skole. Det er et spørgsmål, du kan drøfte med lærerne, når du første gang introducerer de kontroversielle emner, enten uformelt eller, hvis dette foretrækkes, via en mere formel kort samtale.

For at undgå at få et ensidet billede er det også vigtigt at få elevernes og forældrenes perspektiver med. Elevernes holdninger kan kortlægges på mange måder, og det samme gælder skolens værdier. Men medmindre du ønsker en gennemgribende gennemgang af skolekulturen, er det formentlig lettere at fokusere på de aspekter, som mest direkte har relation til de kontroversielle emner (og det kan der såmænd også komme en gennemgribende gennemgang ud af). Det betyder, at du udvælger et lille antal spørgsmål, som er relevante for alle interessenter og indsamler svar på disse enten uformelt i mindre fokusgrupper eller individuelt på skrift.

Skolekultur: forslag til spørgsmål

På denne skole:

- Hvordan bliver du behandlet af andre?
- Hvor tryk føler du dig?
- Hvis der er et problem, ved du så, hvem du kan henvende dig til?
- I hvor høj grad føler du, at der bliver lyttet til dig?
- Hvilke muligheder har du for at udtrykke dine meninger?
- Hvor ofte har du mulighed for at diskutere dine meninger med andre?
- Hvilken indflydelse har du på skolens regler og beslutninger?
- Hvor godt synes du, at elever med forskellige baggrunde, kommer ud af det med hinanden?
- Hvor imødekommende synes du, skolen er over for handicappede, mænd, drenge, piger,

⁹ Frank og Huddleston (2009), pp. 34-35.

kvinder, folk med forskellig seksuel orientering eller fra forskellige etniske eller religiøse grupper?

Hvilke typer værdier kan skoler legitimt fremme?

Det er normalt et krav, at skolerne forholder sig neutralt i forhold til deres interessenters værdier, men der er situationer, hvor dette ikke altid er muligt. Det sker, at der skal træffes beslutninger om, hvad der er, og hvad der ikke er, acceptabelt – i forhold til ytringsfrihed, adfærd, skolebeklædning mv. Spørgsmålet opstår naturligt: I sådanne situationer hvis værdier er det da legitimt at fremme?

I europæiske lande er svaret værdierne demokrati og menneskerettigheder. Det skyldes, at demokrati og menneskerettigheder ikke betragtes som noget, der er særegent for et enkelt individ eller en gruppe, men som noget universelt for hele menneskeheden. Det er også værdier, som Europarådets Charter om uddannelse til demokratisk medborgerskab og undervisning i menneskerettigheder bakker op om.¹⁰ Alle medlemmerne af Europarådet er enige om dette Charter, og det er nedfældet i Pariserklæringen,¹¹ som er underskrevet af de europæiske undervisningsministre. Det er ikke altid let at anvende disse værdier, fordi de somme tider kan være i indbyrdes konflikt, men det giver skolens beslutninger en legitimitet, som de måske ellers ikke ville have.

Værdier, som vedrører demokrati og menneskerettigheder, omfatter:

- Lighed
- Ret og retfærdighed
- Værdighed
- Respekt
- Ikke-diskrimination
- Ikke-vold

- Ytringsfrihed
- Deltagelse

"I hvilket omfang vil du mene, at kulturen på din skole, bygger på værdierne demokrati og menneskerettigheder?"

"Henvises der udtrykkeligt til demokrati og menneskerettigheder i skolens regler? I bekræftende fald, i hvilket omfang?"

Hvorfor er det vigtigt at melde klart ud og oplyse om disse værdier?

Klarhed om disse værdier giver lærerne et referencpunkt, som de kan bruge, når de skal vurdere, hvad der er, og hvad der ikke er, acceptabelt i klasseværelset. Dermed kan de med større selvsikkerhed tackle de kontroversielle emner. Klarhed omkring disse værdier vejleder også eleverne i deres adfærd og relationer med andre. Når disse værdier kommunikeres til forældre og skolen i bredere forstand, hjælper det dem til at se de standarder, som skolen arbejder efter, og at der ikke er nogen "skjult dagsorden".

Derfor er det vigtigt at forsøge at oplyse om disse værdier og forklare, hvor de kommer fra ved enhver lejlighed, der gives, f.eks. i skolens mission, erklæring om kerneværdier eller skolens motto.

"Hvor opmærksomme er medlemmerne af din skoles samfund – lærere, elever, forældre og andre – på din skoles erklærede værdier? Hvordan tror du, at de ville beskrive dem, hvis de blev spurgt?"

¹⁰ www.coe.int/en/web/edc/charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education.

¹¹ http://ec.europa.eu/education/news/2015/documents/citizenship-education-declaration_en.pdf.

Hvordan hjælper det at have et sæt spilleregler?

Spilleregler for diskussion og debat giver både lærere og elever mere tryghed, når de bevæger sig ind på kontroversielle emner, uanset om det er i klasseværelset eller i andre forbindelser som f.eks. elevråd. Det giver dem selvsikkerhed til at tage større risici – f.eks. så lærerne tør tackle mere udfordrende emner, og eleverne tør være mere åbne om deres synspunkter. Spilleregler er generelt mere effektive i denne forbindelse, når eleverne selv har været med til at lave dem.

"Hvor almindeligt er det, at der opstilles spilleregler for debat på din skole? Gælder det for alle fag eller årgange eller kun nogle?"

Mener du, at dette bør være en del af skolens regler, eller bør det overlades til de enkelte lærere?"

Hvor begynder man?

Hvis du ønsker at udvikle en bedre forståelse for kulturen på din skole, og hvordan den kan have indflydelse på håndteringen af kontroversielle emner, er et godt udgangspunkt at gå en tur rundt på skolen sammen med en repræsentativ gruppe af interessenter – f.eks. en lærer, en elev og en forælder – og lytte til deres indtryk af, hvad de ser, og hvad dette fortæller dem om den underliggende kultur. Du kan også forsøge dette med forskellige grupper, f.eks. kommende forældre eller tidligere elever. Elevernes opfattelse er særligt vigtig. Det kan være en god hjælp at have nogle simple stikordsspørgsmål (se ovenfor).

3. Undervisning og læring

Konsekvens i undervisning og læring skaber et klima, hvor lærere og elever ved, hvad de kan forvente, og hvordan de skal opføre sig. Det skaber et læringsmiljø, som er både sikkert og indbydende, og som giver lærerne selvsikkerhed til at kaste sig ud i nye og mere udfordrende emner, mens eleverne får lyst til at være mere åbne om deres meninger og villige til at diskutere og debattere dem.

Konsekvens er også både en form for kvalitetskontrol og en måde at håndtere risici på. Konsekvens højner standarden i den faglige læring og reducerer risikoen for, at der opstår problemer i klasseværelset, eller at problemer breder sig videre ud til resten af skolen eller lokalsamfundet.

I dette kapitel bliver du bedt om at reflektere over den rolle, som konsekvens i undervisning og læring spiller i udviklingen af en strategi til håndtering af kontroversielle emner.

Hvad betyder konsekvens i forhold til kontroversielle emner?

At konsekvens er godt, betyder ikke, at lærerne altid skal være ens på alle områder. Lærerne er individer, og deres individualitet skal respekteres. De skal have lov til at udvikle den faglige stil, som bedst passer til deres egen personlighed. I denne kontekst er konsekvens udviklingen af fælles idéer og praksis, som gavner hele skolen – både lærere, elever og forældre.

I forhold til kontroversielle emner er de områder, hvor konsekvens er vigtigt, bl.a. følgende:

- Hvad kontroversielle emner er
- Hvad der gør et emne kontroversielt
- De værdier, der fremmes
- Spilleregler for diskussion
- Adfærd i klasseværelset
- Deling af læringsmetoder og -strategier
- Styring af diskussion og debat
- Håndtering af elevernes følelsesmæssige reaktioner
- Vurdering af emnernes følsomhed

"I hvilket omfang mener du, at lærerne på din skole arbejder med en fælles dagsorden i undervisningen af kontroversielle emner?"

Er der nogen aspekter af undervisning og læring i forbindelse med kontroversielle emner, hvor du ønsker mere konsekvens? I bekræftende fald, hvilke og hvorfor?"

Hvordan udvikles konsekvens?

Den mest effektive måde at udvikle konsekvens i forbindelse med undervisning og læring er at give personalet mulighed for at arbejde sammen, planlægge timer og udvikle strategier sammen. Lærerne kan støtte hinanden og dele deres praksis på tværs af klasser, afdelinger og årgange. Der er

flere forskellige teknikker, som kan fremme dette.

Opbygning af konsekvens inden for undervisning og læring: mulige teknikker

- Fælles planlægning – når et kontroversielt emne krydser faggrænser, planlægger lærerne fra de forskellige fag sammen undervisningen i emnet
- Teamundervisning – hvor kollegaer med forskellige personlige meninger om et emne sammen forestår undervisningen i emnet
- Peer observation – hvor erfarne og mindre erfarne lærere observerer hinanden i undervisningen inden for samme emne
- Partnere – hvor en lærer i en grundskole støtter en nyuddannet lærer eller en mere erfaren kollega, som er blevet overført til et klassetrin, som vedkommende ikke har undervist i et stykke tid
- Kritiske venner – hvor en lærer får nogle få kritiske venner, som gennemgår hinandens praksis, observerer hinandens undervisning og giver hinanden konstruktiv feedback

"Er der i øjeblikket nogen initiativer, formelle eller uformelle, i gang på din skole i forhold til at styrke praksis inden for undervisning i kontroversielle emner? I bekræftende fald, hvilke?"

Hvordan håndteres udviklingsprocessen bedst?

Selvom ansvaret for undervisning og læring i sidste ende ligger hos skolelederen, er det formentligt bedst at uddelegere det daglige ansvar til en, som er i stand til at anlægge en mere praktisk tilgang. To af mulighederne er:

- En koordinator eller mentor – en med et godt greb om området, som er i stand til at gå forrest med et godt eksempel, og som har tilstrækkelig autoritet til at lede et initiativ, der strækkes ud til hele skolen.
- En tænketank eller arbejdsgruppe – en lille gruppe af personalet, som har særlig interesse i kontroversielle emner og underviser i forskellige fag eller på forskellige klassetrin, med mulighed for at indvælge elever efter behov.

Casestudie: Lijepa Naša grundskole, Tuhelj, Kroatien

I forbindelse med en sommerskole i Montenegro startede tre medlemmer af personalet på Lijepa Naša grundskole – en lærer, en klasselærer og en engelsklærer – et projekt, som havde til formål at øge elevernes opmærksomhed på vigtigheden af kommunikation i konfliktsituationer samt strategier, som de kan anvende til at løse konflikter.

Da de vendte tilbage til skolen, arrangerede teamet en række workshopper for kollegaerne omkring undervisnings- og læringsmetoder, som fremmer tolerance, ikkevoldelig konfliktløsning og empati i klasseværelset. De arbejdede med grupper af klasselærere og hjalp dem til konsekvent at inkorporere aktive læringsmetoder i deres daglige undervisning – f.eks. debatter, rollespil og oplæg – med det formål at støtte eleverne i at udtrykke og dele deres meninger, deltage i diskussioner og forhandle gruppebeslutninger.¹²

"Hvor vigtigt er det efter din mening at have et formelt system til at koordinere og fremme undervisning i kontroversielle emner? Hvorfor?"

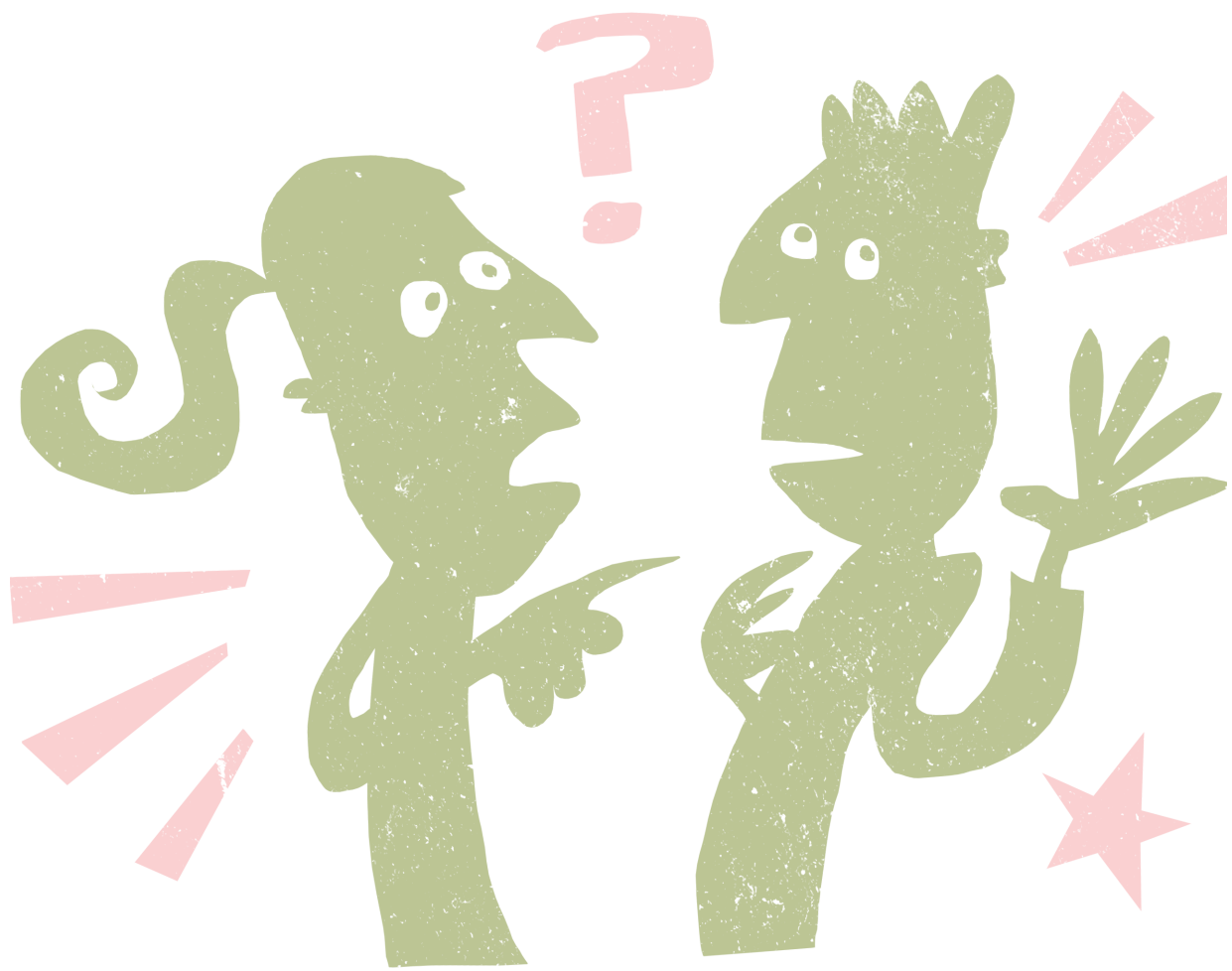
¹² Huddleston (2014), p. 12.

Hvor begynder man?

Hvis du ønsker at udvikle en mere konsekvent tilgang til undervisning i kontroversielle emner, er et godt udgangspunkt at lave en simpel undersøgelse af konsekvens. Det indebærer, at der udarbejdes en kort liste med udsagn, som relaterer sig til undervisning i kontroversielle emner, og

så bede lærerne om at vurdere disse i forhold til, i hvor høj grad de oplever, at der er konsekvens på skoleniveau på en skala fra "meget enig" til "meget uenig". Udsagnene kan vedrøre forståelsen af årsagerne til at undervise i kontroversielle emner, brug af spilleregler, de værdier der fremmes samt undervisnings- og læringsstrategier.

4. Fælles mål og læremidler

Undervisningen i kontroversielle emner finder ikke sted i et vakuum, men som en del af de fælles mål og udgør et af skolens læremidler. De formelle fælles mål kan der ikke laves om på, men hvordan de implementeres kan gøre en stor forskel i forhold til, hvordan kontroversielle emner adresseres. Den måde, hvorpå læremidlerne som helhed kan bruges til at støtte håndteringen af kontroversielle emner, er derfor et vigtigt element i styrkelsen af praksis på dette område.

I dette kapitel bliver du bedt om at reflektere over den rolle, som de fælles mål og læremidlerne som helhed spiller i udviklingen af en strategi til håndtering af kontroversielle emner.

Hvordan kan de fælles mål og læremidlerne bruges til at understøtte håndteringen af kontroversielle emner?

De fælles mål og læremidlerne kan primært bruges til at understøtte håndteringen af kontroversielle emner på to måder. For det første kan de skabe et støttende læringsklima: Et klima, hvor kontroversielle emner ikke betragtes som noget, man skal være bange for, men som en naturlig del af livet i et demokrati, forskellige synspunkter udforskes, forhold som vedrører mangfoldighed og identitet angribes med en vis følsomhed, og diskussion, ikke intimidering og vold, betragtes som den måde, hvorpå man løser en konflikt.

For det andet skal eleverne gives mulighed for at udvikle og øve deres sociale og kritiske kompetencer, som er nødvendige for konstruktivt at kunne engagere sig i et kontroversielt emne. Dette omfatter f.eks. at lytte, give udtryk for ens mening, argumentere for noget, identificere partiskhed, vurdere beviser og argumenter samt søge alternative fortolkninger og synspunkter.

Hvad betyder dette i praksis?

I praksis betyder dette, at personalet opfordres til at se kontroversielle emner ikke blot som noget, der vedrører enkelte fag, men som noget hvor alle fag kan spille en rolle. Processen starter med at finde måder, hvorpå personalet kan hjælpes til at finde forbindelser mellem forskellige kontroversielle emner og de fag, de underviser i.

Identifikation af muligheder i fælles mål: en øvelse i gruppeplanlægning

Lærerne danner grupper, hvor de brainstormer eksempler på emner, der i øjeblikket er kontroversielle – i skolen, lokalt, regionalt, nationalt og internationalt. Først identificerer de de emner, som allerede behandles i skolens mål, og opstiller disse på den ene side. Dernæst reflekterer de over de emner, der er tilbage (formentlig et meget større antal) og vurderer dem i forhold til, hvor relevante de mener, de er for unge i dag.

De udvælger dem, som de mener, er mest relevanter

te og forsøger at skabe forbindelser mellem dem og de forskellige fag. Når de har gjort dette, deler grupperne denne viden med afdelingerne eller lærerne, som så vurderer, hvordan disse emner kan inkorporeres i deres undervisning i faget. Denne øvelse udføres bedst med blandede lærergrupper med forskellige fag, og den er velegnet til at skabe den indledende opmærksomhed omkring området.

"I hvilket omfang betragter personalet på din skole ansvaret for håndtering af mangfoldighed og forskelligheder som noget, der vedrører alle læremidler?"

Hvor vigtigt er det for dig at se det som noget, der vedrører alle læremidler? Hvorfor?"

Hvordan kan alle fag bidrage?

Alle fag kan på en række praktiske måder bidrage til processen med udvikling af et læringsmiljø, som fremmer og understøtter håndteringen af kontroversielle emner.

Hvordan alle fag kan bidrage: mulige handlinger

- Identifikation af mangfoldighed, som opstår naturligt inden for faget – herunder hvor modstridende meninger, mange forskellige perspektiver og værdi- og kultursammenstød eller andre forskelligheder er i spil.
- Brug af spørgsmål fra det virkelige liv og problemløsning til at understøtte læring – herunder løsning af skolerelaterede problemer som diskrimination og mobning.
- Tilvejebringelse af muligheder for, at eleverne kan udtrykke sig og debattere – herunder både i små grupper og på klassen.
- Udvikling af samarbejdsevner og evnen til kritisk tænkning – herunder færdigheder inden for diskussion og debat.

- Opfordring af eleverne til selv at komme med forslag til emner, der kan debatteres – herunder opfølgning på uopfordrede forslag, hvor dette er relevant.

"I øjeblikket hvor godt synes du så, at læremidlerne på din skole understøtter håndteringen af kontroversielle emner?"

Er der nogen områder, du gerne vil udvikle yderligere? I bekræftende fald, hvilke og hvorfor?"

Hvad er de primære vanskeligheder i forhold til forandringsledelse på dette område?"

Hvad har de forskellige fag at tilbyde?

Der er en række praksis, som alle fag kan inkorporere i undervisningen, men de enkelte fag har også noget helt unikt at tilbyde. Derfor er det også en vigtig del af udviklingsprocessen på dette område at tilskynde lærerne til at reflektere over, hvilke særlige former for kontroversielle emner og indsigt heri, der findes i deres fag. Der er naturligvis forskelle fra land til land. Nedenstående er generelle eksempler:

- Litteratur – indsigt i personlige emner, som f.eks. seksualitet, sociale spørgsmål, som f.eks. racisme og ligestilling samt ændringer i holdning til emner over tid
- Sprog – indsigt i andre lande og kulturer, kulturelle forbindelser og forskellige holdninger til emnerne
- Historie – forskellige perspektiver på fortiden, nationalismens, fascismens, antisemitismens og islamofobiens oprindelse, udviklingen i synspunkter på køn, seksualitet og handicap
- Naturvidenskab – evolution, klimaforandringer, dyreforsøg, stamcelleforskning og genmodifi-

- cerede fødevarer
- Religion – religiøs mangfoldighed, brug af religiøse symboler som kors og hijab
- Sundheds- og seksualundervisning – seksuel orientering, lesbikes, bøssers, biseksuelles og transkønnedes rettigheder, abort og brug af stoffer
- Matematik – forskellige talsystemer, brug og misbrug af statistik, som f.eks. kriminalitets- og immigrationsstatistikker
- Samfundslære – forskellige politiske systemer, politiske partier, politikker og ideologier
- Idræt – kulturelle holdninger til sport, kønsmønstre i sport, dilemmaer, som f.eks. doping
- Kunst – kulturelle holdninger til kunst, kunst som propaganda og protest, brug af kunst i bevidstgørelseskampagner
- Informations- og kommunikationsteknologi – radikaliserende af unge via sociale medier, pornografi, privatliv på internettet, e-demokrati og kampagner online
- Geografi – lokale emner, som f.eks. opførelse af minareter, forurening (planlægning, kontrol og adskillelse), globale spørgsmål, som f.eks. fair trade, migration, klimaforandringer og etisk turisme
- Musik – kulturelle holdninger til musik, musik som propaganda og protest samt racistiske og sexistiske tekster i musik

Casestudie: Veljko Drobnjaković-grundskolen, Risan, Montenegro

Der fandtes allerede et separat fag "borgeruddannelse" i det nationale pensum, men skolelederen følte ikke, at dette var nok, og at diskussion om emner i forbindelse med demokrati og menneskerettigheder skulle være et holdepunkt for lærerne i alle fag. At disse emner alene blev begrænset til ét fag i pensum satte ikke rigtig eleverne i stand til at tænke og føle som aktive borgere.

Med hjælp fra en repræsentant fra en lokal NGO og en anden lærer arbejdede skolelederen sammen med lærerrådet om at introducere relevante emner i en række forskellige fag i pensum, herunder engelsk, italiensk, geografi, historie, biologi, samfundsfag og naturvidenskab.¹³

"Findes der eksempler på kontroversielle emner, som i øjeblikket ikke er omfattet af skolens læremidler, men som du mener, burde være det? I bekræftende valg, hvilke og hvorfor? I hvilke fag synes du, de hører hjemme?"

Hvor begynder man?

Hvis du ønsker at tilskynde personalet til at inkorporere flere eksempler på kontroversielle emner i deres undervisning, er et godt udgangspunkt at arrangere en slags "tværfaglig speeddating". Find et lokale og stil tre stole på hver sin side af alle bordene. Inddel personalet i grupper med seks, men sådan at ingen af grupperne har mere end to medlemmer fra samme afdeling. Bed hver gruppe om at sætte sig i par omkring tre borde. Hvert par skal så identificere mindst ét kontroversielt emne, som overlapper begge fag. Efter nogle minutter rykker alle én plads til højre eller venstre. Denne proces gentages. Alle par skal skrive deres idéer ned og efterfølgende drøfte dem med resten af personalet.

¹³ Huddlestone (2014), p. 13.

5. Elevernes stemme

Elevernes stemme slår tonen an for den generelle diskussion og debat på en skole. Der er større sandsynlighed for, at elever, som regelmæssigt bliver hørt i forhold, som vedrører dem, og får taget deres synspunkter alvorligt, er glade for muligheder for at diskutere og ønsker at bidrage. De vil i højere grad føle, at de kan tale åbent, og at de kan håndtere modstridende meninger og synspunkter. Men først og fremmest er der større sandsynlighed for, at de vil udvikle kompetencer til at diskutere og debattere og være i stand til trygt at bruge disse kompetencer. Elevernes stemme er derfor uden tvivl en vigtig faktor i håndteringen af kontroversielle emner.

I dette kapitel bliver du bedt om at reflektere over den rolle, som elevernes stemme spiller i udviklingen af en strategi til håndtering af kontroversielle emner.

Hvordan bidrager elevernes stemme til håndteringen af kontroversielle emner?

Elevernes stemme bidrager primært til håndteringen af kontroversielle emner på tre måder: (a) ved at hjælpe med at skabe positive værdier og en positiv kultur for skolen, (b) ved at berige læringen og (c) ved at påvirke skolens regler og beslutningstagning.

Elevernes stemme er med til at skabe et skolemiljø, både i og uden for klasseværelset, hvor alle bi-

drag er værdifulde, og alle føler sig inkluderet. Det giver eleverne en følelse af at høre til samt respekt for mangfoldighed og forskelligheder.

Elevernes stemme sætter eleverne i stand til at spille en aktiv rolle i klasseværelset og i deres egen læring. Eleverne kan foreslå og vælge kontroversielle emner til diskussion, få indflydelse på de anvendte undervisningsmetoder, hjælpe med at kontrollere undervisningsmateriale for partiskhed og fordomme samt udarbejde et regelsæt for besøgende foredragsholdere, som f.eks. politikere og embedsmænd.

Elevernes stemme gør det muligt for eleverne at få indflydelse på den måde, som kontroversielle emner adresseres på, på deres skole, f.eks. ved at give feedback på den måde, kontroversielle emner håndteres på, evaluere undervisningsmetodernes effektivitet, identificere de forskellige læringsbehov blandt eleverne, skabe opmærksomhed omkring nye og kommende kontroversielle emner og deltage i beslutninger om sikkerhedsforanstaltninger – som f.eks. i forbindelse med eksterne foredragsholdere eller eventuel blokering af adgang til skadelige hjemmesider.

"Hvad er den generelle holdning til elevernes stemme blandt personalet på din skole, både i klasseværelset og i skolen som helhed?"

Er der fælles fodslag i forhold til,

hvad den skal og kan bruges til? I bekræftende fald, hvad er dette?"

Hvordan kan du fremme elevernes stemme?

Det vigtigste, du kan gøre for at fremme elevernes stemme er at sikre, at elevernes synspunkter og meninger bliver taget alvorligt af de voksne på skolen – især af ledelsen og dem, der spiller en rolle i skolestyringen, uanset om det er skoledirektører eller medlemmer af skolebestyrelsen. Hvis elevernes stemme alene findes "for et syns skyld" vil det demotivere eleverne og underminere forholdet mellem personale og elev.

Det skal sikres, at elevdeltagelse er reel deltagelse – at eleverne har mulighed for at påvirke beslutninger, som gør en reel forskel i deres og deres kammeraters liv. Det betyder også, at muligheden for at deltage skal være åben for alle, uanset alder, evner eller baggrund. Det er vigtigt at sende et signal om, at alle grupper i samfundet er berettiget til indflydelse, og at alles stemme tæller.

Casestudie: Lark Rise Academy, Dunstable, England, Storbritannien

Lark Rise Academy er en grundskole med elever fra 3 til 9 år. Via et system med fokusgrupper opdagede skolen, at eleverne ikke var tilfredse med den måde, elevrådet fungerede på. De følte, at det ikke var nogen reel repræsentation af alle elever. Ansvar lå alene på få elever, men der var flere, der gerne ville være med. Der var også kritik af, at kun artige elever kunne være med.

Eleverne ville gerne finde en ny struktur, som gjorde det muligt for alle eleverne at være med til at tage beslutninger om, hvad der foregår på skolen. De besluttede at holde ugentlige klassemøder, som de kaldte "stammeråd".

Klasselæreren hjalp med disse 30-minutters møder, og undervisningsassistenten tog referat. Alle klasser på skolen debatterer samme emne, som normalt besluttet af en lærer. Emnerne dækker en række tankeprovokerende emner, som f.eks. lektier, hvordan man gør læsetimerne mere spændende, problemer på legepladsen eller børns rettigheder. Alle elever deltager, også de treårige i børnehaven. Eleverne bliver bedt om at tænke over og begrunde deres svar. Der bliver lyttet til alle svarene, og de bliver skrevet ned. Eleverne får feedback på de beslutninger, der bliver taget som følge af disse møder.¹⁴

"Hvad mener eleverne efter din opfattelse om mulighederne for elevernes stemme på din skole? Føler de, at deres bidrag er værdsat?"

"I hvilke forhold i relation til skolen mener du, at eleverne normalt kan få indflydelse? Er der nogen forhold, som de ikke bør inddrages i? I bekræftende fald, hvilke og hvorfor?"

Hvilke forskellige former for aktiviteter er der for elevernes stemme?

Der er et spektrum for aktiviteter for elevernes stemme. I den mest simple form er aktiviteterne begrænset til, at eleverne siger deres mening; i den mest avancerede form kan de involvere både andre elever og voksne. Eleverne ses grundlæggende som kilder til oplysninger om skolen, mens de på et højere niveau ses som forandringsledere. I takt med elevernes alder og modenhed kan de spille mere komplekse og ansvarsfulde roller. Eleverne kan på alle alderstrin udføre simple opgaver på et hvilket som helst sted i spektret, og de bør opmuntres til at gøre dette. Jo mere involverede de er,

¹⁴ www.smartschoolcouncils.org.uk/school-council-case-studies/lark-rise-academy/.

jo mere motiverede bliver de. Der findes en række forskellige typologier for elevernes stemme.

Aktiviteter, som understøtter elevernes stemme: en typologi

Aktiviteter for elevernes stemme kan betragtes som eksisterende i et simpelt spektrum fra selvudfoldelse til lederskab.

- Tilkendegivelser – udtrykker sig, kommer selv med meninger
- Råd – bliver spurgt om deres mening
- Deltagelse – deltager i møder
- Partnerskab – har en formaliseret rolle i beslutningstagningen
- Aktivisme – identificerer problemer og skaber løsninger
- Ledelse – planlægger og tager beslutninger¹⁵

"Hvor i spektret af aktiviteter for elevernes stemme vil du placere den nuværende praksis på din skole?"

Hvilken type støtte er der brug for?

Mange elever er ikke trygge ved at udtrykke sig i det offentlige rum, eller de har ikke de nødvendige kompetencer inden for fortalervirksomhed, som kræves til visse aktiviteter i relation til elevernes stemme. Der er formentlig behov for peer coaching og støtte, og det vil kræve støtte fra ledelsen – f.eks. i form af en koordinator for elevernes stemme.

Kvaliteten af elevernes stemme i klasseværelset ligger i første omgang i lærerens hænder. Kvaliteten afhænger især af, hvordan personalet betragter elevernes stemme i forhold til undervisning og læring, og hvor dygtige de er til at fremme elevernes stemme. Dette overlapper også fremme af diskussion og debat og kræver lignende kompetencer, endda i så høj grad, at debat om kontroversiel-

le emner kan betragtes som et aspekt af elevernes stemme og omvendt.

"Er der i øjeblikket nogen, der formelt har ansvar for elevernes stemme på din skole?"

Hvad hvis elevernes stemme strider imod andre undervisningsdagsordener?

Vigtigheden af, at eleverne kan tale åbent og ærligt er uløseligt forbundet med idéen om elevernes stemme og håndteringen af kontroversielle emner. Der er situationer, hvor dette kan være i modstrid med andre undervisningsdagsordener, som f.eks. fremme af nationale værdier eller forebyggelse af radikaliseringsstrategi. Skolelederne føler måske, at det kan stride mod skolens pligt til at fremme bestemte værdier at lade eleverne udtrykke sig frit.

I situationer som denne er det vigtigt at huske på, at man må forvente, at eleverne somme tider vil give udtryk for ukonventionelle synspunkter. Det er en del af de unges naturlige eksperimenteren, og det skal ikke nødvendigvis betragtes som en trussel mod skolens "officielle" værdier.

Det er også vigtigt at huske på, at ytringsfrihed i de europæiske lande er en grundlæggende menneskerettighed, som kun legitimt kan begrænses for at beskytte en anden menneskerettighed.

"Er der på din skole andre uddannelsesdagsordener eller -krav, som ser ud til at stride mod elevernes stemme? I bekræftende fald, hvilke og hvordan?"

¹⁵ www.studentsatthecenter.org/sites/scl.dl-dev.com/files/Motivation%20Engagement%20Student%20Voice_0.pdf.

Hvilke andre faktorer synes at forhindre eleverne i at tale frit i skolen? Hvordan håndteres sådanne faktorer bedst efter din mening?"

Hvor begynder man?

Hvis du ønsker at udvikle den rolle, elevernes stemme spiller på din skole, er et godt udgangspunkt en timegennemgang. Dertil skal du udarbejde et kort spørgeskema til eleverne med fokus på en enkelt time. Spørgsmålene skal vedrøre elevernes muligheder for at give udtryk for deres meninger,

diskutere emner, komme med forslag osv. i den pågældende time. Fortæl personalet om spørgeskemaet, men fortæl dem ikke, hvilken dag det skal bruges. Den dag, du har valgt, sørger du for, at spørgeskemaerne bliver delt ud ved afslutningen af en af timerne. Eleverne udfylder dem i starten af den følgende time på baggrund af den time, de lige har haft. Ledelsen analyserer resultaterne og udarbejder en rapport. Alle medlemmer af personalet får en kopi af rapporten, og dens konklusioner bruges i skolens plan for forbedring. Der kan gives spørgeskemaer til enten alle elever i skolen eller til eleverne på et enkelt klassetrin.

6. Vejledning og støtte

At konfrontere kontroversielle emner kan være en personlig udfordring for både personale og elever. Det giver anledning til helt fundamentale spørgsmål om loyalitet og identitet. Det vækker også stærke følelser og kan være skræmmende og skabe splid. Behovet for personlig vejledning og støtte, for både lærere og elever, er derfor en kritisk faktor i håndteringen af kontroversielle emner.

I dette kapitel bliver du bedt om at reflektere over, hvilken rolle personlig vejledning og støtte spiller i udviklingen af en strategi til håndtering af kontroversielle emner.

På hvilke områder kan lærerne have brug for støtte?

Lærerne har sandsynligvis brug for støtte af to årsager: For det første kan de have brug for støtte til at håndtere de bekymringer, de kan have i forhold til at undervise i bestemte emner, således at de føler sig trygge og ikke forsøger at undgå at undervise i dem. Det kan være bekymringer i forhold til deres egne moralske eller religiøse synspunkter, i forhold til manglende viden om emnet eller manglende undervisningskompetencer og til hvad der kan gå galt, f.eks. at ragnarok bryder løs i klassen, at eleverne bliver kede af det, eller at forældrene klager.

For det andet har lærerne brug for hjælp til personligt at håndtere problemer, som opstår i løbet

af eller som følge af undervisningsprocessen, f.eks. problemer med disciplinen, trusler mod elevernes trivsel, gruppekonflikter eller -antagonisme, forældreaktioner, chikane eller truende adfærd – enten i eller uden for skolen. Dette omfatter også at lære at leve med eller håndtere eventuelle personlige fordomme, som de måtte have, og som påvirker, hvordan de håndterer et emne.

"Hvilke bekymringer vil personalet på din skole efter din mening have i forhold til at undervise i kontroversielle emner?"

Hvad kan skoleledelsen gøre?

Det vigtigste, skoleledelsen kan gøre i belastende situationer som disse, er at forsøge at skabe en atmosfære, som gør, at personalet føler, at de kan bede om hjælp, når de har brug for det. Det betyder, at de skal være lydhøre over for og anerkende situationer, som kan gå forud for behovet for vejledning og støtte, samt handle rettidigt og forholdsomt, når der opstår bekymringer. Det betyder også, at ledelsesteamet skal yde ekstra støtte, hvis der er tale om særligt belastende situationer eller vanskeligheder.

Støtte af personale i belastende situationer: mulige tiltag

- Regeludvikling – klare rammer, som fastlægger ledelsens og personalets ansvar i forhold til

forskellige spørgsmål, som f.eks. adfærd og disciplin, kommunikation med forældre og eksterne organisationer

- Formel vejledning – om undervisning i kontroversielle emner, herunder tips til hvordan man kan forene egne værdier og værdierne i de fælles mål
- Lærernes stemme – muligheder for lærerne for at give udtryk for deres bekymringer, f.eks. på personalemøder og i arbejdsgrupper
- Coaching – muligheder for personlig og følelsesmæssig støtte fra erfarne kollegaer, herunder råd om hvordan man kan tackle nye og udfordrende emner
- Faglig udvikling og uddannelse – om håndtering af kontroversielle emner i skolen
- Skolesamarbejde – lære af hvordan personalet på andre skoler griber vanskelige situationer an
- Støttemateriale – praktisk referencemateriale, som kan anvendes i timerne, f.eks. stikord til, hvordan man kan reagere på upassende bemærkninger eller sprog
- En mentor i kontroversielle emner – en erfarne kollega, som kan støtte lærerne enkeltvis
- Indslusning – hjælp til nye personalemedlemmer i forhold til at forberede sig på de problemer, de kan møde, når de første gang håndterer kontroversielle emner

"Hvor trygge vil du mene, at personalet på din skole er ved at bede om hjælp i en belastende situation?"

Er der nogen særlige måder, man hjælper personale, som oplever stress som følge af, at de skal undervise i noget, som de betragter som kontroversielt? I bekræftende fald, hvilke?"

Hvilken støtte kan eleverne få brug for?

At håndtere kontroversielle emner er ligeså skræmmende for eleverne, som det er for lærerne, men på nogle områder kan den følelsesmæssige udfordring være større for eleverne. Eleverne føler sig måske truede eller forvirrede, når de konfronteres med synspunkter, som ikke er de samme som deres families. De kan være flove over at give deres mening til kende af frygt for at blive gjort til grin eller svare "forkert". De bliver måske mobbet eller udsat for racistiske eller andre former for skældsord på grund af deres overbevisninger – enten personligt eller via sociale medier, i eller uden for skolen.

"Har du på din skole oplevet, at elever har behov for personlig støtte i forbindelse med nogen aspekter af de fælles mål eller lærermidlerne? I bekræftende fald, hvad handlede det om, og hvordan reagerede du?"

Hvad kan du gøre for at opfylde disse behov?

Det vigtigste, du kan gøre for at opfylde disse behov, er at forsøge at skabe et miljø, hvor eleverne føler sig trygge og sikre, opmuntres til at tale og bliver lyttet til. Det betyder, at personalet kender hver enkelt elev og er opmærksomme på deres forskellige behov. Det betyder også, at eleverne ved, at der er voksne på skolen, som de kan gå til, hvis de er bekymrede.

Støtte til elever i belastende situationer: mulige tiltag

- Regeludvikling – klare rammer for, hvem der gør hvad, i relation til områder som anti-mobning, e-sikkerhed og beskyttelse af børn
- Faglig uddannelse og udvikling i forhold til, hvordan man håndterer følelsesmæssige emner på en sikker måde i klasseværelset
- Formelle retningslinjer i forhold til at kunne se, når en elevs trivsel er i fare, og hvordan man

reagerer på dette, herunder i forhold til indoktrinering i ekstremistiske ideologier

- Peer støtte – en-til-en støtte eller mentorordning for elever af elever, som er uddannet hertil
- Peer mediation – tvister mellem elever løses af uddannede elevmediatorer
- Særlig omsorgsperson – en person, som eleverne kan henvende sig til, hvis de har brug for følelsesmæssig støtte, og som er første kontaktpunkt for elever, forældre, lærer og andet personale samt eksterne styrelser i forbindelse med beskyttelse af børn
- Personlig og social uddannelse – timer i, hvordan man håndterer forskellige former for gruppepres
- Samarbejde med forældre og lokalsamfund – tæt samarbejde med forældre om spørgsmål vedrørende individuelle elevers trivsel samt med repræsentanter for lokalsamfundet, som f.eks. samfundsledere og religiøse ledere

Casestudie: Home Counties, England, Storbritannien

I en selektiv skole i Home Counties beklagede den eneste jødiske dreng på skolen sig til sine lærere over, at han blev mobbet af en anden elev af britisk-pakistansk oprindelse, som fik hjælp og opbakning fra flere andre. De kaldte drengen for "kristusmorder" og "palæstinensermorder". De sagde til ham, at han ville opleve gengæld for de forbrydelser, jøderne havde begået, og at Holocaust aldrig havde fundet sted. Mobningen skete dagligt, ikke blot i skolen men også på togturen hjem. Han blev indesluttet og begyndte ikke at ville i skole.

Skolen henvendte sig til den kommunale støttefunktion for etniske minoriteter for at få vejledning og støtte. Konsulenten planlagde møder med skoleledelsen om, hvordan sagen bedst håndteredes.

Drengenes forældre blev også bedt om at komme til skolen, og der blev holdt møder med dem.

Det blev besluttet, at den bedste måde at håndtere sagen på var at invitere den lokale imam og den jødiske families rabbiner til at være med til drøftelserne. Begge talte om hændelserne med de ansvarlige drenge og med deres forældre. De ydede også støtte til den pågældende dreng og hans familie.

Imamen talte ved fredagsbønnen til det lokale muslimske samfund om behovet for fred og forsoning. Kommunens konsulent fulgte op på dette arbejde ved at afholde et fællesmøde på skolen, hvor man drøftede effekten af racistisk mobning, og i undervisningen i personlig, social og sundhedsmæssig uddannelse fik eleverne sammen med deres lærere mulighed for at beskæftige sig mere indgående med emnerne og drage konklusioner af de negative effekter, som racisme og mobning havde på hele skolen. Der var ikke flere tilfælde af racistisk mobning.¹⁶

"Hvor godt forberedt er din skole til at håndtere elevproblemer, som skyldes undervisning i kontroversielle emner? Kan du komme i tanke om områder, som du især gerne vil styrke? I bekræftende fald, hvilke og hvorfor?"

Hvor begynder man?

Hvis du ønsker at skabe en mere støttende atmosfære for lærerne, er et godt udgangspunkt at bruge noget tid i klasseværelset med en lærer, som ønsker hjælp til at undervise i et kontroversielt emne. Giv læreren nogle specifikke strategier, og forklar eller lav rollespil om, hvordan de skal anvendes i klasseværelset, f.eks. hvordan man skaber

¹⁶ www.sgsts.org.uk/SupprtForVulnerablePupils/EMTAS/Shared%20Documents/Recording%20and%20reporting%20racist%20incidents.pdf.

diskussion, forskellige måder at stille spørgsmål på osv. Når du besøger lærerens klasse, så forklar, at du er der for at observere strategierne i praksis og ikke med nogen andre formål. Eftersom du er i klasseværelset, har læreren dermed chancen for at afprøve strategierne med minimal risiko for,

at eleverne ikke spiller med. Jo længere tid du kan være i klasseværelset, også selvom du sidder med din computer bagerst i klassen, jo mere oplever eleverne, at både du og læreren tager deres læring alvorligt. Hvis du selv mangler tid, kan du eventuelt skiftes med andre medlemmer af ledelsen.

7. Forældresamarbejde

Nogle forældre kan have betænkeligheder i forhold til noget af det, deres børn lærer i skolen. Ofte skyldes det ren og skær misforståelse. Andre gange kan det være en principsag – som f.eks. en forælder, som er imod, at hans/hendes barn bliver undervist i bestemte emner på grund af religiøs overbevisning eller politisk ideologi. Opbygning af en relation til forældrene kan være med til hurtigt at opklare misforståelser og adressere bekymringer, før de bliver til et alvorligt problem. Forældresamarbejde er derfor et vigtigt aspekt i håndteringen af kontroversielle emner.

I dette kapitel bliver du bedt om at reflektere over, hvilken rolle det at opbygge relationer til forældre spiller i udviklingen af en strategi til håndtering af kontroversielle emner.

Hvordan opbygger man gode relationer?

Den type relationer, som bedst understøtter håndteringen af kontroversielle emner, er baseret på tillid. Forældrene skal føle, at skolen arbejder sammen med dem og i børnenes interesse, og at skolen ikke har nogen "skjult dagsorden". De skal føle sig forvisset om, at når der opstår et kontroversielt emne, så vil undervisningen deri foregå taktfuldt og med respekt for forskellige synspunkter, herunder deres egne. Der er mange måder, en sådan tillid kan opbygges på.

Opbygning af relationer til forældre: vigtige handlinger

- Lær forældrene at kende, og lyt til deres synspunkter
- Sørg for, at de føler sig inkluderet
- Involver dem i skolens liv
- Informer dem om skolens tilgang til håndtering af kontroversielle emner

"I hvilket omfang synes du, at forældrene på din skole bakker op om skolens arbejde?"

"Hvor vigtigt mener du, det er at skabe øget tillid mellem skole og forældre? Hvordan opnås dette efter din mening bedst?"

Hvordan får man forældrene til at føle sig inkluderet?

For at forældrene skal føle sig inkluderet, skal man behandle dem som individer. Man skal også anerkende deres rolle i opdragelsen af deres egne børn. Frem for alt skal de føle sig velkomne på skolen, f.eks. skal det være let for dem at komme i kontakt med eller lave en aftale med personalet. Disse vigtige budskaber skal formidles i skolens kommunikation og via kontaktpunkterne til forældrene, som f.eks. via logoer og skolemotto, mission, skolens hjemmeside, nyhedsbreve, indgangen til skolen,

modtagelsesområdet samt til forældremøder og andre begivenheder på skolen.

"Gør I noget særligt for, at forældre skal føle sig velkomne på din skole? I bekræftende fald, hvad?"

Hvorfor skal forældrene involveres i livet på skolen?

I forhold til kontroversielle emner forholder det sig sådan, at jo mere direkte involveret forældrene er i livet på skolen, jo mere forstående og opbyggende vil de sandsynligvis være. Når forældrene er involveret i livet på skolen, kan de selv opleve, hvor skolen vil hen. Det er med til at opklare misforståelser og dæmpe en eventuel frygt blandt forældrene.

Der er flere forskellige måder, hvorpå man kan involvere forældrene i livet på skolen, f.eks.:

- Ved at forældrene deltager i høringer om skolens regler og politik, f.eks. en undersøgelse om skolens værdier. I hvor høj grad det er muligt at involvere forældrene i den egentlige beslutningstagning, er forskelligt fra land til land. Der skal altid foreligge en omhyggelig regulering af sådanne muligheder, og bidrag til beslutningsprocessen skal begrænses til formelt oprettede organer som f.eks. forældreråd eller skolebestyrelse, og forældrene skal ikke kunne nedlægge veto i forbindelse med beslutninger, der tages i skolen.
- Ved at give forældrene en rolle som ressource for elevernes læring, f.eks. som del af en hjemmeopgave om et kontroversielt emne, hvor eleverne interviewer familiemedlemmer om deres holdninger og erfaringer, eller afholdelse af dialogmøde, hvor eleverne stiller spørgsmål i forbindelse med et bestemt kontroversielt emne, og de voksne dels lytter og dels giver udtryk for deres håb og bekymringer for deres børn.

- Ved at lade forældrene bidrage til undervisningsprocessen, f.eks. kan der være forældre, som har særlig faglig viden inden for et bestemt område af pensum, og de kan da fungere som gæstetalere i forbindelse med et kontroversielt emne (f.eks. sygeplejersker, læger eller advokater).

"I hvor stort omfang forsøger I at inddrage forældrene i livet på skolen? Hvilke metoder bruger I?"

"Hvor vigtigt er det for dig at forsøge at inddrage forældrene i livet på skolen? Hvorfor? Hvilket formål mener du, at det har?"

Hvad bør du fortælle forældrene om skolens tilgang til drøftelse af kontroversielle emner?

Kontroversielle emner har det med at opstå ganske uventet, og derfor er det en god idé på forhånd at have informeret forældrene om skolens tilgang til drøftelse af disse emner; så alt er klar, når de opstår. Dette kan f.eks. gøres med en kort kommunikation, der opridses tilgangens grundlæggende principper og indeholder repræsentative eksempler på de væsentligste kontroversielle emner, der undervises i. Om nødvendigt kan der suppleres med et par korte bemærkninger om kontroversielle emners plads i de læremidler, skolen anvender, hvilke fordele undervisning i kontroversielle emner giver børnene i forhold til deres læring, samt hvordan det vil hjælpe dem på længere sigt uden for skolen.

Det er også en god idé, at forældrene er klar over skolens regler, og hvordan de hænger sammen med undervisningen i kontroversielle emner – som f.eks. regler om adfærd, anti-mobning, diskrimination og ligestilling.

Undervisning i kontroversielle emner: vejledning til forældre

Her følger et eksempel på en vejledning til forældre, som forsikrer forældrene om, at lærerne vil sørge for en velafbalanceret undervisning i kontroversielle emner.

Lærerne på vores skole:

- fremmer drøftelse og debat i stedet for at agere autoritet inden for et emne

Lærerne på vores skole

- fremstiller ikke deres egne synspunkter som fakta over for eleverne,
- giver ikke deres egne meninger til kende om andres synspunkter,
- fremstiller oplysninger som meninger og ikke som indiskutable sandheder¹⁷

"Nævner I kontroversielle emner i nogen del af skolens løbende kommunikation med forældrene? Hvor vigtigt mener du, at det er at gøre dette?"

Casestudie: skole i byområde, Irland

Dette er en stor og etnisk mangfoldig skole i et byområde. I skolens mission forpligter den sig til at understøtte mangfoldighed på mange forskellige områder. I forbindelse med fokus på seksuel orientering arrangerede skolen en LGBT-uge, som elevrådet stod for. Der blev afholdt en række aktiviteter i den pågældende uge, herunder med gæstetalere, LGBT-venlige selfier og en "sig fra over for mobning"-event. Sundhedsministeren hejste LGBT-flaget ved ugens start, og der var dækning fra den nationale presse.

En gruppe østeuropæiske forældre, som alle tilhørte en bestemt kirke, gav udtryk for deres bekymringer over for deres præst, og sammen med en

række andre kirkelige ledere i lokalsamfundet skrev de en klage til skolens ledelse og protektor. Disse forældre holdt deres børn hjemme fra skole resten af ugen. Skolen reagerede skriftligt på brevet fra de kirkelige ledere og forklarede rationalet bag ugen, og brevet blev sendt til de pågældende familier. Brevet respekterede forældrenes holdninger og forklarede formålet med ugen. Selvom forældrene stadig ikke var glade for, at deres børn var involveret, gjorde forældrene ikke yderligere, da de først havde haft lejlighed til at se situationen fra skolens perspektiv. Denne uge blev en bragende succes og er nu en fast del af det akademiske årsprogram.¹⁸

Hvor begynder man?

Hvis du ønsker at involvere en større gruppe forældre i livet på skolen, er et godt udgangspunkt at arrangere nogle gratis uddannelsesmøder for forældrene til immigranter eller minoriteter eller forældre, hvis børn er nye på skolen. Vælg et tidspunkt på ugen, som passer de fleste. Emnerne for sådanne møder kunne være sprogkundskaber, uddannelsessystemet, ligestilling, forældrenes rettigheder og pligter samt skolens regler og praksis.

¹⁷ http://ccea.org.uk/sites/default/files/docs/curriculum/area_of_learning/CCEA_Controversial_Issues.pdf.

¹⁸ Personlig kommunikation fra Mary Gannon.

8. Håndtering af risici

Det er nødvendigt at tage et vist mål af risici inden for alle skolefag – ellers når man aldrig nogen resultater. Håndtering af risici handler om at identificere og vurdere potentielle risici og derpå reagere på dem. Der er forskellige kategorier af risici. Inden for kontroversielle emner er de f.eks.: indvirkning på eleverne og deres adfærd, forældrenes reaktioner, lokalsamfundets holdning, herunder borgerorganisationer og religiøse organisationer, samt mediernes reaktion. Der er altid risiko for klager fra forældre, for negativ omtale i pressen, eller for at lokalsamfund eller religiøse ledere blander sig. Derfor er en effektiv håndtering af risici et vigtigt aspekt i håndteringen af kontroversielle emner.

I dette kapitel bliver du bedt om at reflektere over den rolle, som håndtering af risici spiller i udviklingen af en strategi til håndtering af kontroversielle emner.

Hvad indebærer håndtering af risici?

Der er to elementer i håndtering af risici. Det første er risikoreduktion, dvs. at man tager forholdsregler med henblik på at reducere sandsynligheden for, at risiciene opstår samt reducere effekten, hvis risiciene opstår. Det andet element er krisestyring, som indebærer, at der er et beredskab til, hvis risiciene opstår. Vi behandler disse to elementer hver for sig.

Hvordan kan du reducere de risici, der er forbundet med undervisning i kontroversielle emner?

Mange af de risici, der er forbundet med undervisning i kontroversielle emner, opstår på grund af forvirring eller manglende forståelse af læremidlerne i denne forbindelse. Risikoen for, at nogen føler sig stødt på grund af misforståelser reduceres stærkt, når der er et klart rationale for de kontroversielle emner, og når alle forstår dette rationale. Der findes forskellige måder at nå dertil, f.eks. følgende:

- Ved at sørge for, at der er konsekvens i undervisning og læring af kontroversielle emner, f.eks. via samarbejde om undervisningen eller retningslinjer for personalet
- Ved at informere forældrene om skolens rationale for undervisning i kontroversielle emner, f.eks. via vejledning til forældre
- Ved at kommunikere skolens kerneværdier, f.eks. i skolens mission eller værdierklæring
- Ved at etablere en åben kultur, f.eks. ved at lade eleverne give feedback på undervisning og læring, lade lærerne drøfte deres bekymringer og lade forældrene give udtryk for deres bekymringer
- Ved at sikre klarhed i kommunikationen, f.eks. i instrukser til hjemmeopgaver
- Ved at udarbejde regler for aktiviteter i forbindelse med kontroversielle emner, f.eks. til

gæstetalere som politikere eller religiøse ledere eller ledere fra lokalsamfundet

"Hvilke af de forskellige forebyggende foranstaltninger, som skolen kan gøre for at reducere de risici, der er forbundet med undervisning i kontroversielle emner, mener du, er vigtigst? Hvorfor?"

Hvilke beredskabsforanstaltninger er det godt at have på plads?

At have et system til støtte af eleverne samt klare regler om emner som mobning, diskrimination og beskyttelse af børn er et nyttigt beredskab i forhold til at løse problemer i forbindelse med elevernes trivsel og adfærd.

Til håndtering af bekymringer og klager fra forældre i forbindelse med kontroversielle emner er det vigtigt at have en hensigtsmæssig klageprocedure. Dermed sikres, at klager så vidt muligt løses hurtigt og uformelt og ikke får lov at eskalere. Der skal være klare procedurer for, hvordan man foretager og modtager henvendelser og klager, samt en effektiv mekanisme til allokering af disse med henblik på løsning ved de relevante personalemedlemmer.

Der er dog altid en risiko for, at et dilemma breder sig uden for skolens rammer. En negativ mediedækning kan skade en skoles ry betydeligt. Hvis der er fare for, at det sker, kræves øjeblikkelig handling. Derfor kan det være en god idé at nævne kontroversielle emner i skolens regler for reaktion på kritiske hændelser. At have et aftalt rationale for undervisning i kontroversielle emner og understøttende dokumentation, som f.eks. retningslinjer og regler for personalet, kan være nyttigt, hvis der opstår behov for at give interview eller briefinger eller skrive pressemeddelelser.

Men der er også et andet risikoområde, der skal tages hensyn til i situationer, hvor skolen eller elementer inden for skolen, udsættes for negativ opmærksomhed. Det er den potentielle indvirkning fra begivenheder og dilemmaer, som opstår uden for skolen; f.eks. hvor politiske kampagner er målrettet en bestemt minoritetsgruppe, eller dele af lokalsamfundet på en eller anden måde dæmoniseres. I sådanne situationer kan der være behov for handling for at forhindre, at denne opmærksomhed får negativ indflydelse på relationer inden for og uden for skolen. Dette er også noget, som kan nævnes i skolens generelle politik for håndtering af kritiske hændelser.

Casestudie: Bristol, England, Storbritannien

I byen Bristol ligger en skole med elever i aldersgruppen 11 til 16 år fra mere end 40 nationaliteter, herunder et betydeligt antal elever af somalisk oprindelse. Efter en politiefterforskning i Bristol blev 13 mænd fra det somaliske lokalsamfund dømt for seksuel udnyttelse af hvide piger. Læreren blev underrettet om udviklingen umiddelbart før, nyheden blev bragt i de lokale og nationale medier. Læreren ønskede at vise, at skolen var kulturelt mangfoldig og et sted, hvor alle er noget og værdsættes for det, de er, og det de kan blive til, og tog derfor initiativ til at begrænse den negative effekt, som den kommende mediestorm ville have på skolen, dens elever og de lokalsamfund, hvorfra eleverne kommer. Hun var især bekymret for, at der skulle komme en voldsom reaktion mod det somaliske samfund og skolens somaliske elever.

Disse handlinger omfattede:

- Udarbejdelse af en pressemeddelelse, hvor man forsikrede lokalsamfundet om, at skolen tog beskyttelse af dens elever meget alvorligt og arbejdede sammen med alle relevante myndigheder med henblik på at sikre, at eleverne var klar over, hvordan de kunne beskytte sig, og hvor de skulle henvende sig med eventuelle bekymringer.

- Dialog med de lokale medier – TV-, radio- og avisinterview – for at fremhæve, hvor godt elever med forskellige baggrunde kommer ud af det med hinanden i skolesamfundet.
- Opfordring af bekymrede forældre og medlemmer af lokalfundet til uden tøven at kontakte skolen.
- Afholdelse af en særlig samling på skolen, hvor eleverne blev advaret om, at der formentlig ville komme negativ fokus på somaliske elever i området, og man fremhævede behovet for, at alle eleverne støttede hinanden både i og uden for skolen.
- Møder og samtaler med somaliske samfundsledere om fælles indsats og fremhævelse af skolens reglers fokus på ligestilling og mangfoldighed.
- Gennemgang af, hvordan emner vedrørende kulturel identitet og mangfoldighed blev adresseret via skolens læremidler.

Det lykkedes med disse handlinger at forhindre en potentiel krise, og efter få dage forsvandt opmærksomheden. Skolen fortsatte med at fungere normalt, og alle eleverne, også dem fra det somaliske samfund, følte sig trygge og sikre i skolen.¹⁹

"Hvor effektiv mener du, at din skoles aktuelle procedure for håndtering af klager er? Er der nogen aspekter, som du tror, med fordel kunne udvikles yderligere? I bekræftende fald, hvilke?"

Hvordan håndterer I kommentarer på de sociale medier?

På grund af de sociale mediers beskaffenhed må en skole forventes af og til at tiltrække sig kritiske kommentarer. Kun når kritikken bliver vedvarende og konstant, kan der være behov for en reakti-

on. Der kræves en faglig vurdering af, hvornår og hvordan dette skal gøres. Der er altid en risiko for at forværre situationen ved at sprede indholdet til et større publikum. Hvis kommentarerne er kritiske, men ikke personligt fornærmende, kan man invitere den ansvarlige person til at komme og drøfte vedkommendes bekymringer på skolen, eller foreslå, at de bruger skolens formelle klageprocedure. Men hvis opslagene bliver injurierende, truende eller racistiske, kan det være en bedre idé at søge juridisk rådgivning eller kontakte den relevante offentlige myndighed eller politiet.

"Hvor stor risiko er der efter din mening for, at sociale medier kan have negativ indflydelse på en skole? Er det noget, du har bekymringer omkring på din skole? I bekræftende fald, hvorfor?"

Hvor begynder man?

Hvis du ønsker at reducere nogle af de risici, som er forbundet med undervisning i kontroversielle emner på din skole, er et godt udgangspunkt at foretage en simpel risikovurdering af området generelt. Start med at identificere det, du mener, er de primære risici. Klassificer dernæst hver risiko i forhold til den potentielle effekt og sandsynlighed som "høj", "mellem" eller "lav".

Alternativt giver du mellem 0 og 5 point til hver risiko. Dermed får du et godt billede af risikoniveauet, som du kan bruge som rettesnor til at styrke praksis i fremtiden. Du kan gøre dette selv, men det vil formentlig have større effekt, hvis hele ledelsen deltager.

¹⁹ Personlig kommunikation fra Mary Gannon.

9. Kompetenceudvikling af det pædagogiske personale

Kontroversielle emner er en uundgåelig og voksende del af skolelivet i Europa. Alligevel er det de færreste ledere og lærere i de europæiske lande, der modtager nogen formel undervisning i håndtering af kontroversielle emner. Uddannelse og efteruddannelse for lærere forbereder sjældent, om overhovedet, lærerne på dette. Ligeledes adresserer udviklingsprogrammer for fremtidige ledere og skoleledere sjældent dette emne. Det er derfor afgørende for en effektiv håndtering af kontroversielle emner, at der gives mulighed for fortsat faglig udvikling.

I dette kapitel bliver du bedt om at reflektere over den rolle, som kompetenceudvikling af det pædagogiske personale spiller i udviklingen af en strategi til håndtering af kontroversielle emner.

Hvilken form for faglig udvikling?

Faglige udviklingsaktiviteter i forbindelse med kontroversielle emner kan inddeles i en række brede kategorier i forhold til deres fokus og hvem, der har mest glæde af dem. Disse omfatter aktiviteter, som fokuserer på:

- Udvikling af en god forståelse for rationalet bag undervisning i kontroversielle emner – alt personale
- Opnåelse af en bedre forståelse for specifikke emner, som f.eks. Holocaust – relevante faglærere

- Opnåelse af undervisningskompetencer i forbindelse med undervisning i kontroversielle emner – alt personale
- Opnåelse af de ledelseskompetencer, som er nødvendige til regeludvikling og -implementering i relation til håndtering af kontroversielle emner – ledelsen

"Har nogen fra det pædagogiske personale på din skole, så vidt du ved, modtaget nogen formel uddannelse i håndtering af kontroversielle emner? I bekræftende fald, i hvilken form og hvad var resultatet?"

Hvilke uddannelsesmetoder kan anvendes?

Eksterne kurser kan være bedst egnede til uddannelse af enkelte i specifikke emner, som f.eks. seksualundervisning, men metoder, der fremmer dialog og erfaringsdeling, er mere relevante til motivation af personalet og til at udvikle ekspertise i håndtering af kontroversielle emner på tværs af skolen som helhed.

Centralt for dette er behovet for at etablere et system, hvor lærerne støtter hinanden i undervisning i og håndtering af kontroversielle emner. Men når det er sagt, så kan mange af de sædvanlige metoder, der anvendes i faglig udvikling, også bruges til

håndtering af kontroversielle emner.

Kompetenceudvikling af det pædagogiske personale: forslag til uddannelsesmetoder

- Skyggelæring – observation af en kollega, der underviser i et særligt emne eller kontroversielle emner generelt
- Coaching – regelmæssige møder med en erfaren kollega for at drøfte personlige fremskridt i forbindelse med undervisning i bestemte emner, lære nye idéer osv.
- Timeplanlægning i par – samarbejde om samme kontroversielle emner
- Læringsgrupper - ugentlige møder for at drøfte de undervisningsmetoder, de enkelte har brugt
- Teamundervisning – samarbejde med en kollega med henblik på at dele undervisningen i et bestemt emne i klasseværelset
- Eksterne konferencer og kurser – vedrørende specifikke emner eller med henblik på undervisning i kontroversielle emner generelt
- Faglig dialog – drøftelse af praksis inden for undervisning i kontroversielle emner med en linjefører som del af resultatstyringsprocessen.
- Engagement i eksterne netværk, udviklingsgrupper eller projekter – tilvejebringelse af muligheder for faglig udvikling inden for håndtering af kontroversielle emner
- Kollegaundervisning – pædagogisk personale, som er uddannet i håndtering af kontroversielle emner får til opgave at uddanne kollegerne i deres afdeling, institut eller klassetrin

"Hvilke af de uddannelsesmetoder, der anvendes til faglig udvikling på din skole, tror du, også vil være god til kompetenceudvikling af det pædagogiske personale inden for håndtering af kontroversielle emner?"

Hvordan vælger man den mest hensigtsmæssige uddannelse for det

pædagogiske personale?

Der er flere faktorer, der skal tages højde for, ved valg af den mest hensigtsmæssige uddannelse for det pædagogiske personale. Disse omfatter de kompetencer, som det pædagogiske personale allerede har, herunder også skoleledelsen, det praksisområde som ønskes styrket, de enkeltes personlige interesser og karriereplaner samt eventuelle relevante regeringskrav eller -retningslinjer. Du kan også tage udgangspunkt i eventuelle prioriteter, som måtte være opstået i forbindelse med gennemførelsen af en risikovurdering på dette område.

Metoder til opnåelse af dokumentation for uddannelsesbehov hos de enkelte personalemedlemmer omfatter:

- Tjekliste til selvrevision
- Spørgeskemaer
- Personlige anmodninger
- Drøftelser med linjeførere
- Formelle evaluering- eller udviklingssamtaler

Uanset hvilken metode der foretrækkes, er fokus for lærerne på de vigtigste kvalifikationer og kompetencer, det kræver at undervise i kontroversielle emner, og for ledelsesteamet på de kvalifikationer og kompetencer, det kræver at håndtere dem.

Vurdering af lærernes uddannelsesbehov: forslag til kvalifikationer og kompetencer

- At kunne forstå årsagerne til at håndtere kontroversielle emner
- At kunne forstå, hvad der gør et emne kontroversielt
- At fremme kerneværdier
- At etablere spilleregler for debat
- At etablere et positivt og trygt klima i og uden for klasseværelset
- At vælge hensigtsmæssige undervisnings- og læringsstrategier
- At undgå partiskhed

- At være opmærksom på egne fordomme og antagelser og være i stand til at træde tilbage fra disse
- At fremme tidsubegrænset diskussion og debat
- At fremme elevernes stemme
- At håndtere elevernes følelsesmæssige reaktioner
- At reagere på tankeløse bemærkninger
- At kommunikere og engagere sig med forældre og samfundsrepræsentanter

Casestudie: Goethe Gymnasium, Sebnitz, Tyskland

Goethe Gymnasium er en gymnasieskole i en lille by i det sydøstlige Tyskland. Interessen for debattering som undervisningsmetode voksede efter, at en af lærerne havde deltaget i et kursus i debattering, der var arrangeret af Hertie Foundation.

Debattering er en formel metode til demokratiske overvejelser, som udføres mellem to grupper ifølge strenge regler. Det giver eleverne større selvstændighed, udvikler deres evne til kritisk tænkning og til at tage kontroversielle sociale og politiske emner mere alvorligt.

På baggrund af denne spirende interesse tilbød skolen et kursus i debattering til hele det pædagogiske personale, herunder lærerne i tysk, naturvidenskab og historie. Metoden blev formelt introduceret for eleverne på 9. årgang (13-14 år), men nogle lærere begyndte tidligere med mindre komplekse øvelser på årgang 7 og 8 (11-13 år). På 11. årgang (15-16 år) bliver debattering ofte brugt i alle klassefag, særligt i naturfag og samfundsfag.²⁰

"I forhold til håndtering af kontroversielle emner i skolen hvor vil du så sige, at din skoles pædagogiske

personales styrker og svagheder ligger?

Er undervisningsbehovet hos skoleledelsen efter din mening det samme som det pædagogiske personales i relation til håndtering af kontroversielle emner? Hvordan tror du, at disse behov bedst kan adresseres via uddannelse?"

Hvor begynder man?

Hvis du ønsker at skabe muligheder for faglig udvikling inden for håndtering af kontroversielle emner, er et godt udgangspunkt nogle af de uddannelsesaktiviteter, som findes i Europarådets uddannelsespakke for lærere *Kontroversielle emner i skolen*.²¹

Flere europæiske lande har afprøvet pakken med succes. Pakken indeholder et detaljeret program med uddannelsesaktiviteter for lærere. Programmet er beregnet til brug i alle europæiske lande og i alle faser og typer af skoler. Det beskæftiger sig med emner som: Hvordan lærernes personlige overbevisninger kan have indflydelse på deres undervisning i kontroversielle emner, hvordan man håndterer modstridende meninger og sandhedskrav, hvordan man beskytter elevernes følelser, hvordan man afvæbner sprængfarlige situationer, samt hvordan man håndterer emner på en afbalanceret måde uden behov for omfattende baggrundsoplysninger.

²⁰ Frank og Huddlestone (2009), pp. 58-59.

²¹ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentid=09000016806948b6>.

Bilag I: Tjekliste med mulige handlinger

Den følgende tjekliste indeholder en række handlinger, som skoleledelsen måske finder relevante i forbindelse med udarbejdelsen af en strategi til håndtering af kontroversielle emner og til undervisning i kontroversielle emner i skolen. Handlingerne kommer fra værktøjets ni kapitler og de spørgsmål, der blev stillet der. Hvilke af disse handlinger, der vælges og foretages af hvem, afhænger af den specifikke skolekontekst. Ingen skoler forventes at udføre dem alle. De nævnes alene som en inspiration til refleksion samt som hjælp i planlægningsprocessen.

I tjeklisten er hver handling ledsaget af en række spørgsmål. Spørgsmålene er med for at stimulere tanker og drøftelser i forhold til de enkelte handlinger, om de er vigtige, og hvordan de kan implementeres.

1. Gennemgang af vejledninger og regler

Mulige handlinger

- **Gennemgå relevant lovgivning, lovpligtige vejledninger og pligter – f.eks. vedrørende elevernes stemme, sammenhæng med lokalsamfundet, undervisning i sex og forhold eller politisk indoktrinering**
- Hvordan relaterer disse sig til undervisning i kontroversielle emner?
- Støtter de eller er de i modstrid med det?
- Hjælper undervisning i kontroversielle emner med deres implementering?

Gennemgang af eksisterende skoleregler – f.eks. ligestilling, beskyttelse af børn, anti-mobning eller adfærd og disciplin

- Hvordan relaterer disse sig til undervisning i kontroversielle emner?
- Støtter de eller er de i konflikt med det?
- Hjælper undervisning i kontroversielle emner med deres implementering?

2. Gennemgang af nuværende regler og praksis

Mulige handlinger

Identificer emner, som i øjeblikket betragtes som kontroversielle på skolen

- Hvilke emner betragter lærerne i øjeblikket som kontroversielle?
- I hvilke fag findes de?
- Hvad gør disse emner kontroversielle? Spørg lærerne om deres erfaringer med undervisning i kontroversielle emner
- Hvor selvsikre føler lærerne sig i forhold til at undervise i kontroversielle emner?
- Hvilke bekymringer har de?
- Hvilken form for uddannelse eller støtte mener de, at de har brug for?

Gennemgang af nuværende praksis i undervisning i kontroversielle emner på tværs af fag

- Hvordan undervises der i kontroversielle emner?

- Hvilke undervisningsmetoder og -strategier anvendes?
- Hvor megen konsekvens er der fra fag til fag?

Spørg eleverne om deres oplevelser med kontroversielle emner i skolen

- Hvilke emner betragter eleverne som kontroversielle?
- Hvordan har de det med at diskutere dem?
- Hvor effektive mener de, at lærernes metoder er?
- Hvad mener eleverne, at de lærer ved at diskutere kontroversielle emner?

Spørg skolesamfundet om kontroversielle emner i skolen

- Hvilke emner betragter forældre og andre interessenter som kontroversielle?
- Hvilke bekymringer har de i forhold til, at der bliver undervist i dem i skolen?
- Hvor retfærdigt mener de, at skolen behandler dem?
- Hvad forventer de eller ønsker de af skolen i forbindelse med håndtering af kontroversielle emner?

Klarlæg skolens kerneværdier

- Hvad er skolens kerneværdier?
- Understøtter de uddannelse i kontroversielle emner, eller er de i modstrid med det?
- Hvor godt forstås de i skolesamfundet?
- Hvordan retfærdiggøres de?
- Henviser de udtrykkeligt til demokrati og menneskerettigheder?

Spørg lærere, elever og skolesamfundet om kvaliteten af skolens læringsmiljø

- Hvordan er atmosfæren i skolen?
- I hvor høj grad har forskellige grupper noget med hinanden at gøre?
- Kommer de godt ud af det med hinanden?
- Føler folk, at de kan tale åbent om deres forskelle?

- Værdsættes mangfoldighed, eller ses det som en trussel?

Spørg eleverne om mulighederne for elevernes stemme i skolen

- Føler eleverne, at de har medbestemmelse i driften af skolen?
- Føler de, at deres stemme respekteres?
- I hvilken type beslutninger deltager de?
- Har de deres eget beslutningsorgan?
- Føler de, at de kan gøre en forskel i skolen?

3. Regeludvikling

Mulige handlinger

Arbejd med personalet om at udarbejde et aftalt rationale for undervisning i kontroversielle emner

- Hvad gør et emne kontroversielt?
- Hvorfor undervise i kontroversielle emner?
- Hvad er lærerens rolle?

Arbejd med faglærere om at udarbejde en liste eksempler på kontroversielle emner inden for hvert fag

- Hvor kan der findes konflikter mellem overbevisninger eller værdier?
- Hvor findes der beviser på mangfoldighed – religiøs, kulturel, politisk eller andet?
- I forbindelse med hvilke emner er det muligt at anlægge flere perspektiver?

Arbejd med afdelingschefer eller årgangschefer, lærere og elever om at udvikle effektive og engagerende undervisnings- og læringstilgange

- Hvilke forskellige roller kan lærerne spille?
- Hvilke kompetencer kræves for at stimulere og styre en effektiv debat?
- Hvordan kan lærerne opmuntre eleverne til at leve sig ind i andres synspunkter?
- Hvordan kan de introducere emner på en

afbalanceret måde?

- Hvordan kan de tackle komplekse emner, eller hvis de ikke har nok baggrundsviden om et emne?

Identificer en måde, hvorpå man kan føre tilsyn med undervisningen i kontroversielle emner på tværs af fag

- Hvad er fordelene ved at udpege en person som koordinator eller mentor?
- Hvilke kompetencer skal en sådan person have?
- Hvilket ansvarsområde skulle de have?
- Ville det være mere effektivt at have et team?
- I bekræftende fald, hvordan skulle teamet udvælges?
- Hvordan ville de dele ansvarsområdet?

Gennemgang af procedure til håndtering af risici

- Hvor er det sandsynligt, at skolen er mest sårbar?
- Kan forældrene kontaktes hurtigt, hvis det er nødvendigt?
- Hvilke procedurer er der for håndtering af medier, herunder sociale medier?
- Har I et medievenligt rationale for undervisning i kontroversielle emner?
- Ved alle, hvad de skal gøre for at beskytte og støtte eleverne i tilfælde af, at et eksternt forhold eller problem får indflydelse på skolesamfundet?

4. Planlægning af handlinger

Mulige handlinger

Identificer eksisterende styrker inden for undervisning i kontroversielle emner

- Hvilken god praksis eksisterer allerede?
- Hvordan kan der bygges videre på den?
- Hvilke typer ekspertise findes blandt personalet?

- Hvordan kan denne ekspertise udnyttes?

Identificer forbedringsområder

- Hvor støttende er skolens læringsmiljø?
- Hvordan implementeres fælles mål og læringsmidler?
- Hvor godt forstås rationalet for undervisning i kontroversielle emner?
- Hvor effektive er de pædagogiske metoder, som personalet anvender?
- Hvor konsekvent er undervisningen på tværs af fag?
- Hvor effektiv er elevernes stemme?
- Er procedurerne for håndtering af risici tilstrækkelige?
- I hvor høj grad forstår og støtter forældrene skolens tilgang til kontroversielle emner?
- Er der nem adgang til personlig vejledning og/eller støtte, hvis lærerne eller eleverne har behov for det?

Identificer det pædagogiske personales uddannelsesbehov

- Hvor godt forstår lærerne rationalet bag undervisning i kontroversielle emner?
- Hvor fortrolige er de med deres rolle(r) i klasseværelset?
- Hvor kompetente er de i forhold til at fremme diskussion, bruge effektive spørgeteknikker, håndtere elevernes følelser osv.?
- Hvor gode er de til at identificere kontroversielle spørgsmål inden for deres eget fag?
- Hvor selvsikre er de i forhold til at håndtere kontroversielle emner uden for klasseværelset, f.eks. i gangene, på legepladsen?

Identificer ressourcekrav

- Hvilke former for undervisningsmaterialer er der brug for?
- Er der en rolle for ekstern facilitering eller støtte, som f.eks. kommune eller styrelser, NGO'er, universiteter eller andre skoler?

Udarbejd handlingsplan

- Hvilken type resultater ønsker du?
- Hvilke metoder vil du bruge?
- Er der en tidsramme for gennemførelse?
- Hvem er de primære personer, som skal involveres, og hvad er deres roller?

5. Monitorering og evaluering

Mulige handlinger

Identificer succeskriterier

- Hvordan ved du, hvis dine planer for håndtering af kontroversielle emner er på rette vej?
- Hvilken type resultater vil du gerne opnå? F.eks. mere konsekvens i undervisning og læring, større selvsikkerhed hos lærerne, bedre relationer mellem forskellige grupper, bedre målopfyldelse?

Etabler monitorerings-, evaluerings- og gennemgangsprocedurer

- Hvordan vil du kontrollere fremskridt?
- Hvilke metoder vil du bruge? F.eks. spørgeskemaer til elever og/eller lærere, fokusgrupper, observation af timer?

Identificer hvilken dokumentation der skal indsamles, hvornår og af hvem

- Hvilken type dokumentation kan vise, om tilgangen er vellykket? F.eks. tilfredshed hos elever og/eller lærere, en mere inkluderende atmosfære, bedre resultater til prøver og eksamener?

Sørg for, at personalet får regelmæssig feedback

- Hvilken type feedback skal personalet have og i hvilken form? F.eks. mundtlige rapporter fra ledelsen på personalemøder, rapporter fra fagledere?

Bilag II: Inspiration til skoleledelser om kontroversielle emner

– et afgrænsningsdokument

Indledning

Formål

I et Europa med hurtige befolkningsbevægelser og voksende mangfoldighed har den måde, som skolerne håndterer kontroversielle emner og dilemmaer på, aldrig været vigtigere.

Hvad der betragtes som kontroversielt på en skole er forskelligt fra land til land og ændrer sig over tid. Typiske eksempler på kontroversielle emner i Europa i dag er: migration, køn og seksualitet – især lesbisk, bøssers, biseksuelles og transkønnedes rettigheder, religiøs beklædning og religiøse symboler i det offentlige rum, ekstremisme og terrorbekæmpelsesstrategier, misbrug af børn, sparetiltag og europæiske styreformer.

Selvom det er fristende for skolerne at smyge sig uden om vanskelige emner, vil det være en fejl. De uddannelsesmæssige fordele ved at undervise i kontroversielle emner er overvældende. Det hjælper børn og unge med at opnå dybere faglig viden, udvikle deres analytiske og kritiske tænkning og generelt blive mere samfundsorienterede. Det ses også i stigende grad som en måde at fjerne spændinger i konflikter og hele splittelser, både i skolen og i samfundet og som en måde, hvorpå man kan udvikle fælles værdier og opbygge modstandsdygtighed mod ekstremisme og risikobetonet adfærd.

For skolerne er det ganske enkelt ikke længere en mulighed at forsøge at lade som om, kontroversielle emner ikke eksisterer. Det skyldes blandt andet følgende.

For det første er skolernes læremidler aldrig fri for værdier. Der vil altid være grupper med andre værdier, som er uenige.

For det andet vil elever altid stille uopfordrede spørgsmål.

For det tredje ser og læser børn og unge om kontroversielle emner i medierne, herunder de sociale medier (via mobiltelefon, tablets, computere osv.). Mange af dem har umiddelbare erfaringer med, hvordan disse spørgsmål påvirker deres dagligdag.

At tage kontroversielle emner og dilemmaer alvorligt rejser en række vigtige spørgsmål for skolerne – ikke blot om undervisningsmetoder og tilgange i klasseværelset, men også om ledelse: F.eks. i relation til regeludvikling, planlæg af læringsmål, uddannelse, lærerstøtte, kvalitetskontrol og bekymringer fra forældre.

Dette afgrænsningsdokument fokuserer på nogle

af disse spørgsmål fra skoleledelsens synspunkt og udgør en kort teoretisk baggrund for selvrefleksionsværktøjet.

Grundlaget

Afgrænsningsdokumentet er udarbejdet via pilotprojektordningen "Human Rights and Democracy in Action", som hører under Europarådet og Europa-Kommissionen. Sammen med selvrefleksionsværktøjet og uddannelsespakken for lærere – *Kontroversielle emner i skolen* udgør dokumentet en omfattende ressource til faglig udvikling, som understøtter alle aspekter af en skoles arbejde på dette område.

Ressourcen fremmer Europarådets kerneværdier – demokrati, menneskerettigheder og retsstatsprincippet – og konceptet uddannelse som et bolværk mod sociale onder som ekstremisme og radikalisering af unge, fremmedfrygt og antisemitisme, vold og fjendtlig retorik, skrumpende tillid til regler og politikere og de negative effekter af spareforanstaltninger.

Afgrænsningsdokumentet er udarbejdet og afprøvet af repræsentanter fra lande over hele Europa, som har været involveret i dette pilotprojekt.

Konteksten

Offentlig bekymring i kølvandet på en række højprofilerede hændelser med vold og social uro i forskellige europæiske lande har sammen med nytænkning inden for uddannelse for demokrati og menneskerettigheder været med til at gøre håndteringen af kontroversielle emner i skolerne til en uddannelsesmæssig hastesag.

For det første har hændelser som urolighederne i London og haddrabene i Norge i 2011, angrebet på franske *Charlie Hebdo* og masseskyderierne i Paris i 2015, selvmodsbomberne i Belgien og angrebet i Nice i 2016 samt effekten i Europa af den flygtningekrise, som udspringer sig i Nordafrika og

Mellemøsten givet anledning til en gennemgang af den rolle, som skolerne spiller i de unges moralske og menneskelige udvikling, et krav, som har givet genlyd over hele Europa.

For det andet er der sket et skred i de europæiske regler om uddannelse for demokrati og menneskerettigheder fra at være baseret på øvelser i skolebøger og teoretisk viden til et fokus på aktiv deltagelse og engagement med emner fra det virkelige liv. Der er voksende enighed om, at demokratisk medborgerskab, respekt for menneskerettighederne og interkulturel forståelse læres mere effektivt ved at "gøre" end ved at indsamle viden. Derfor er læringsmålene for demokratisk medborgerskab for uddannelse i menneskerettigheder over hele Europa blevet åbnet op for nye uforudsigelige og kontroversielle typer læringsindhold.

Åbningen af læringsmålene for omstridte og vanskelige emner rejser en række spørgsmål for skolerne. For det første rejser det spørgsmål om undervisningsmetoder og tilgange i klasseværelset. Spørgsmål af denne type, og hvordan de bedst besvares, behandles i uddannelsespakken til lærere *Undervisning i kontroversielle emner* (Kerr og Huddleston, 2015).

I den aktuelle kontekst rejser det også spørgsmål for skoleledelsen, f.eks. hvordan man kan:

- Tilskynde det pædagogiske personale til at påtage sig og føle sig fortrolige med at undervise i kontroversielle emner inden for alle fag
- Støtte personalet i klasseværelset og i deres interaktion med forældrene
- Sikre, at personalet har adgang til den uddannelse, de har brug for for at kunne håndtere vanskelige emner sikkert og på en taktfuld måde
- Skabe muligheder for debat omkring kontroversielle emner uden for såvel som inde i klasseværelset, f.eks. på fællesmøder, i

- elevråd, elevparlamentar og diskussionsgrupper
- Udvikle og fastholde kvalitet i undervisningen og konsekvens i tilgangen på skolebasis
- Skabe støttende værdier for skolen og en støttende skolekultur
- Adressere forældrenes og andre interessenters bekymringer, herunder i medierne

Litteraturgennemgang

I de seneste 30-40 år er der sket en langsom men støt vækst i mængden af litteratur, som anbefaler undervisning i kontroversielle emner som et centralt element i uddannelse for demokratisk medborgerskab og menneskerettigheder, men som samtidig fremhæver de betydelige udfordringer, som lærerne står overfor, når de skal håndtere disse spørgsmål i klasseværelset.

Denne litteratur omfatter f.eks. Berg et al., 2003; Claire og Holden, 2007; Cowan og Maitles, 2012; Hess, 2009; Stradling et al., 1984, tidsskriftartikler f.eks. Ashton og Watson, 1998; Clarke, 1992; Dearden, 1981; Kelly, 1986; Soley, 1996; Wilkins 2003) samt en række praktiske vejledninger og onlineresourcer til lærere (f.eks. Huddleston og Kerr, 2006; CitizED, 2004; Citizenship Foundation, 2004; Clarke, 2001; Crombie og Rowe, 2009; City of Dublin Vocational Education Committee, 2012; Fiehn, 2005; Oxfam, 2006; Richardson, 2011).

Definition af "kontroversielle emner"

Termen "kontroversielle emner" anvendes på forskellige måder forskellige steder. Men forskellene er som regel ikke væsentlige. De synes at repræsentere forskellige variationer over de samme temaer snarere end radikalt forskellige underliggende begreber.

Termen kan defineres som spørgsmål, der "vækker stærke følelser og splitter samfund".

Kontroversielle emner beskrives typisk som uoverensstemmelser eller problemer, der vedrører et bestemt emne, som vækker stærke følelser, skaber modstridende forklaringer og løsninger baseret på alternative overbevisninger eller værdier eller modstridende interesser, og som derfor har en tendens til at splitte samfundet. Sådanne spørgsmål er ofte meget komplekse og kan ikke løses blot ved hjælp af dokumentation.

Det er dog muligheden for, at kontroversielle emner vækker stærke følelser, både i og uden for klasseværelset, der oftest betragtes som den største udfordring i skolerne. For mange er det, der definerer kontroversielle emner, den politiske følsomhed. Dermed menes deres tendens til at vække offentlighedens mistanke, vrede og bekymring – blandt elever, forældre, skolepersonale, religiøse ledere, samfundsledere, offentlige myndigheder samt blandt lærere og skolepersonalet selv.²²

Det kan være nyttigt at skelne mellem to typer kontroversielle emner: Gamle konflikter som f.eks. sekterske splittelser og spændinger mellem forskellige grupper i en række europæiske lande, og nyere konflikter, som f.eks. den stigende bekymring for religiøs ekstremisme, vold og indoktrinering og radikaliserings af unge europæere eller stigningen i cybermobning og onlineidentitetstyveri.

Begge typer frembyder lignende udfordringer for lærere, men med forskelligt fokus. Gamle konflikter er en udfordring for skolerne i forhold til at få nye vinkler på emnet og finde noget nyt at sige uden at støde bestemte grupper eller individer fra sig. I forhold til de nyere konflikter er udfordringen, hvordan man skal reagere på elevernes spontane diskussioner, hvordan man kan finde pålidelige oplysninger om emnet og finde ud af, hvordan lærerne skal forholde sig.

²² Stradling (1984) p. 2.

Eftersom holdningerne ændrer sig, og omstændighederne skifter, kan det, som betragtes som kontroversielt den ene dag, virke relativt harmløst den næste, og noget, som er kontroversielt ét sted, behøver ikke nødvendigvis at være det andre steder. Tanken om statsfinansieret sundhedspleje er f.eks. særligt kontroversiel i USA, men stort set ikke i Europa.²³ Det er relativt let at adressere spørgsmål om seksuel orientering og religiøse forskelligheder i nogle europæiske lande, mens disse emner er langt vanskeligere at adressere i andre lande. På samme måde kan det, som betragtes som kontroversielt på én skole, eller sågar bare i én klasse, ikke være noget særligt problem i andre.²⁴

Stradling (1984) trækker også en nyttig streg mellem spørgsmål, som blot er overfladisk kontroversielle, og spørgsmål, som i deres natur er kontroversielle. Førstnævnte kan i det mindste i princippet løses ved at se på diverse dokumentation. Sidstnævnte skyldes uoverensstemmelser, til grund for hvilke der ligger en fundamental overbevisning eller værdidomme, og de er langt sværere at håndtere.²⁵

Uddannelsesmæssige fordele ved undervisning i kontroversielle emner

Stradling (1984) inddeler den uddannelsesmæssige berettigelse for undervisning i kontroversielle emner i to typer: "produktbaseret" og "procesbaseret".

a. Produktbaseret berettigelse

Her ses emnerne som vigtige i sig selv, enten fordi de relaterer til "større sociale, politiske, økonomiske eller moralske problemer i vores tid", eller fordi de er "umiddelbart relevante for elevernes liv".²⁶ Det var en af de væsentligste grunde, der blev

angivet i Crick-rapporten (1998), til at undervise i kontroversielle emner i Storbritannien:

Kontroversielle emner er vigtige i sig selv, og at undlade at informere om dem og drøfte dem, er at efterlade et stort og væsentligt hul i unges uddannelsesmæssige erfaring, og det er at mislykkes med at forberede dem til voksenlivet.²⁷

Et lidt anderledes argument er, at det er vigtigt ikke blot at undervise i kontroversielle emner, fordi læringen i sig selv er værdifuld, men også for at kompensere for de ensidige og forvirrende måder, hvorpå nogle emner præsenteres på sociale medier og andre medier, som børn og unge har adgang til i dag. Således observerer Scarratt og Davison (2012):

Massemediernes udvikling har i stigende grad udsat børn for følsomme emner, som kræver afmystificering og debat.²⁸

En nyere version af dette argument er, at undervisning i kontroversielle emner giver skolerne en mulighed for at præsentere "modfortællinger" til ekstremistiske ideologier (National Union of teachers, 2015). Dette er efter sigende mest effektivt, når eleverne opfordres til at konstruere deres egne "modfortællinger" (Jamieson, 2015).

b. Procesbaseret berettigelse

I den procesbaserede tilgang ses substansen i kontroversielle emner som noget mindre vigtigt sammenlignet med de læringskompetencer eller samfundsholdninger og -adfærd, man kan skabe ved at engagere sig i dem. Disse omfatter følgende:

²³ Hess (2009).

²⁴ Stradling (1984)

²⁵ Stradling (1984) p. 2.

²⁶ Stradling (1984) p. 3.

²⁷ Crick-rapporten (1998), 10.4.

²⁸ Scarratt og Davison (2012), p. 38.

- Fagrelateret – f.eks. forståelsen af, at kontroversielle emner ikke er noget, man skal være bange for, men en del af livet i et demokrati, evnen til at drøfte omstridte emner på civiliserede og produktive måder, strategier til engagement i sådanne debatter, og opdage, at ens synspunkter betyder noget, ligesom alle gør det i et demokrati.²⁹
- Tværfaglig – f.eks. sproglige og kommunikative kompetencer, selvsikkerhed og samarbejdsevner,³⁰ dialogiske kompetencer på et højere plan og tænkeevner,³¹ informationsbehandling, ræsonneren, spørgsmål, kompetencer inden for kreativ tænkning og evaluering.³²
- Samfundsadfærd – f.eks. øget politisk interesse,³³ pro-demokratiske værdier, større politisk engagement,³⁴ mere samfundsviden, større interesse i at debattere samfundsanliggender uden for skolen samt unge, der mener, at de vil være mere tilbøjelige til at stemme og arbejde frivilligt som voksne.³⁵

Fælles værdier og modstandsdygtighed over for ekstremisme

I de seneste år har der været en stigende interesse for, hvordan det at diskutere aktuelle anliggender kan hjælpe børn og unge med at opbygge fælles værdier og modstandsdygtighed over for ekstremisme. I litteraturen kan der identificeres adskillige forskellige men relaterede aspekter af dette.

a. Demokratisk dialog

Debattering af aktuelle emner siges at være en god måde at lære unge, hvordan man indgår i en demokratisk dialog. At indgå i dialog med folk, hvis værdier og måder at leve på er i modstrid med ens egne, er en essentiel del af den demokratiske proces, og spiller en grundlæggende rolle i opbyg-

ningen af fælles værdier i samfundet. Udviklingen af elevernes diskussionskompetencer, særligt i forhold til "følsomme, kontroversielle emner" identificeres som en vigtig lærerkompetence i Europarådets værktøj om lærerkompetencer til uddannelse for demokratisk medborgerskab og undervisning i menneskerettigheder.

b. Social sammenhæng

Der lægges særlig vægt på brugen af undervisning i kontroversielle emner som et værktøj til at fremme social sammenhæng og modvirke splittende kræfter i samfundet (Brown et al. 2012; Gross og Davies, 2015). Uddannelse betragtes som et "stærkt våben mod en ekstremisme, som forsøger at fremhæve splittelser og forskelligheder mellem individer og samfund, og udnytte frygt, der skyldes uvidenhed eller fordomme."³⁶ Officielle retningslinjer for skoler i England fremhæver f.eks. den rolle, som undervisning i kontroversielle emner spiller i forhold til at "udfordre ekstremistiske fortællinger", "fremme menneskerettighederne" og "opbygge stærke, sikre og sammenhængende samfund."³⁷ Skolerne opfordres til at give eleverne mulighed for at "forstå, møde og interagere med folk fra forskellige trosretninger, kulturer og sociale baggrunde på måder, som fremmer fælles værdier men samtidig anerkender mangfoldigheden i samfundene."³⁸ Faktorer, der er identificeret som fremmende for social sammenhæng, omfatter klasseværelsespædagogik og et demokratisk skolemiljø (Shuayb, 2012).

c. "Sikre rum"

Forskning i effektiviteten af forskellige tilgange til opbygning af modstandsdygtighed over for ekstremisme viser, at etableringen af "sikre rum" til diskussion af kontroversielle emner er et:

²⁹ Hess (2009), p. 162.

³⁰ Claire og Holden (2007).

³¹ Wegerif (2003).

³² Lambert og Balderstone (2010), p. 142

³³ Soley (1996).

³⁴ Hess (2009), p. 31.

³⁵ Civic Mission of Schools-rapporten, citeret i Hess (2009), p. 28.

³⁶ Hess (2009), p. 162.

³⁷ Hess (2009), p. 162.

³⁸ Hess (2009), p. 162.

vigtigt kendetegn ved enhver undervisningsmetode eller indsats, som har til formål at opbygge modstandsdygtighed over for ekstremisme.³⁹

Et "sikkert rum" er mere end blot et fysisk rum, hvor eleverne kan føle sig trygge. Det er:

et miljø, hvor undervisere og deltagere kan have en rig og meningsfuld debat om kontroversielle emner, og hvor unge føler, at det er sikkert at diskutere disse emner.⁴⁰

Et "sikkert rum" i denne forbindelse betyder, at man sørger for, at de unge har mulighed for at udtrykke deres synspunkter, uanset hvad disse synspunkter er, og hvordan folk reagerer; de kan stille spørgsmål uden at skulle bekymre sig om at være "dumme" eller "forkerte", og de kan sige, når de mener, at andres synspunkter eller spørgsmål er stødende eller uacceptable.

d. Klasseværelset som et "samfundsforum"

En lignende idé er tanken om klasseværelset som et "samfundsforum". I forbindelse med diskussioner i klassen hævdes det, at skolelever skal behandles som selvstændige borgere, ikke blot som kommende borgere. Klasseværelset skal ses:

ikke blot som en *model* af et samfundsforum, men også som et *faktisk* samfundsforum. Debat om medborgerskab er ikke "bare snak", men også en form for aktivt medborgerskab i egen ret.⁴¹

e. Støttende værdier for skolen og en støttende skolekultur

Det har længe været anerkendt, at elever lærer ikke blot, hvad de bliver undervist eksplicit i i klasseværelset, men også implicit af, hvad de oplever i hverdagen på skolen. Uddannelse for medbor-

gerskab er derfor mest effektivt, når det finder sted i skoler med demokratiske værdier og værdier på menneskerettighedsområdet som en del af hverdagen. På samme måde er elevernes diskussion af aktuelle emner mest effektiv i skoler, som bruger demokratisk dialog og kollektiv problemløsning i deres tilgang til hverdagens beslutninger. Det betyder, at skolens værdier "fastholder en høj standard for retfærdighed og respekt for menneskerettighederne, og hvor alle involverede er ligemænd og opfordres til at deltage aktivt i livet på skolen."⁴²

Manglende støtte til skoleledelser

Det står klart, at konsekvenserne ved at adressere kontroversielle emner i skolen er mange og vidtrækkende og har vigtige implikationer for skoleledelsen – men med ganske få undtagelser (f.eks. Pierpoint (2014), Council for the Curriculum, Examinations and Assessment (nd)), er disse bredere spørgsmål gået helt og aldeles upåagtet hen blandt kommentatorer og forskere. Hovedparten af litteraturen handler kun om pædagogik i klasseværelset og overser næsten fuldstændigt skoleledelsens rolle.

Der mangler opdateret praktisk uddannelse og støtte for skoleledelser i forhold til håndtering af kontroversielle spørgsmål og dilemmaer i skolen. Den smule, der eksisterer, er næsten allerede forældet.

Behovet for at fylde dette tomrum er yderligere blevet forstærket af resultaterne af pilotprojektet for lærere *Undervisning i kontroversielle emner*. Pilotprojektet satte fokus på den afgørende rolle, som skoleledelsen spiller i forhold til at slå tonen af for, hvor godt kontroversielle emner adresseres

³⁹ Bonnell et al. (nd), p. 49.

⁴⁰ Bonnell et al. (nd), p. 48.

⁴¹ Huddleston og Rowe (2015), p. 96.

⁴² Huddleston og Kerr (2006), p. 82.

i skolerne og behovet for opdateret uddannelse og støtte (Kerr og Huddleston, 2015).

Det er mod denne rolle og i særdeleshed behovet for en samlet strategi for hele skolen, vi vender os nu.

En samlet strategi for hele skolen

En samlet strategi for hele skolen indebærer mere end en enkeltstående begivenhed eller enkelte undervisningsinitiativer – men begge dele kan udgøre en del af en sådan strategi. Det betyder, at samarbejde med eleverne, forældrene, personalet og hele lokalsamfundet om at tilvejebringe et solidt grundlag, hvori udvikling og forbedringer systematisk kan forankres.

Hvorfor er der behov for sådan en strategi?

- **Vision**

Hvis de skal tage det alvorligt, så skal lærerne overbevises om de uddannelsesmæssige fordele ved at undervise i kontroversielle emner.

- **Uddannelse**

For at adressere kontroversielle emner sikkert og taktfuldt, har lærerne brug for faciliteringskompetencer af en kaliber, der normalt ikke undervises i hverken på læreruddannelsen eller i forbindelse med efteruddannelse.

- **Støtte**

På grund af visse emners potentielt sprængfarlige natur har lærerne brug for at vide, at de har skolens bemyndigelse og opbakning til det, de laver, og at de kan regne med skolen i forhold til hjælp til at håndtere disciplinære problemer eller forældre-henvendelser, som de ikke selv kan håndtere.

- **Personlige og faglige bekymringer**

For at føle sig fortrolige med tanken om at undervise i kontroversielle emner har lærerne brug for tid til at drøfte deres personlige og faglige bekymringer med andre lærere på skolen – i forhold til bestemte spørgsmål og tilgangen til dem.

- **Udvikling af en samlet tilgang til regler og praksis**

For at udvikle en samlet tilgang til regler og praksis i forhold til kontroversielle emner, har personalet brug for muligheder for at arbejde sammen og sammen drøfte undervisningsmetoder og tilgange.

- **Monitorering og evaluering**

For at personalet kan blive bedre til og gøre fremskridt inden for undervisning i kontroversielle emner, skal der være en form for aftalt måde, hvorpå man måler succes og effektivitet i praksis.

- **Beskyttelse af børn, omsorg og elevernes trivsel**

Udsatte børn og elever fra minoritetsgrupper har højst sandsynligt vanskeligt ved eller kan blive påvirket negativt af debatten om kontroversielle emner, og derfor skal disse have særlig omsorg og opmærksomhed.

- **Skolens værdier og kultur**

På grund af skolens værdiers og kulturs betydning for udviklingen af elevernes holdninger og værdier, skal skolen sørge for, at respekt for elevernes stemme og dialogens værdi afspejles i dens værdier og kultur.

- **Høring af interessenter**

Hvis skolen skal foretage høringer om regler for kontroversielle emner, skal den være klar til at håndtere og kordinere dens forskellige interessenters involvering.

- **Eksterne relationer og samfundskontakt**

For at undgå, at der opstår ugrundet frygt eller bekymringer omkring skolens håndtering af kontroversielle emner blandt forældre og andre interessenter, skal skolen være i stand til hurtigt at reagere på fejlinformationer eller grundløse rygter, som spredes i lokalsamfundet, på de sociale medier eller andre medier.

Skoleledelsens strategiske rolle

En samlet strategi tilgang for hele skolen kræver en strategisk tilgang til ledelse. Denne strategi skal være:

Aktiv – beskæftige sig med udvikling af en fælles vision for, hvordan kontroversielle emner og dilemmaer kan håndteres på tværs af skolen. Denne vision skal omsættes i regler, og de skal formidles til personale og interessenter. Der skal uddannes i reglerne, deres implementering skal overvåges, kvaliteten af implementeringen skal monitoreres, og der skal føres tilsyn med gennemgangen af reglerne og opstilling af mål for fremtiden.

Responsiv – reagere hurtigt og bestemt på lærernes professionelle og faglige bekymringer, lærernes og elevernes behov for støtte samt bekymringer eller klager fra forældre mv. eller fra medierne.

Proaktiv – finde måder at skabe nye muligheder for læremidler, mere støttende værdier for skolen og en mere støttende skolekultur, bedre risikovurderingsstrategier, øget støtte til udsatte grupper og minoritetsgrupper samt et bedre forhold til medierne.

Relation til andre skoleregler

Håndtering af kontroversielle emner og dilemmaer bør, selvom det er et særskilt område af ledelse i sig selv, ikke betragtes som helt separat fra andre skoleområder, men snarere som forbundet med dem. Der er en betydelig overlapning mellem regler om kontroversielle emner og andre skoleregler, som f.eks. regler om ligestilling, anti-mobning, elevernes trivsel og beskyttelse, sammenhæng med samfundet og anti-radikalisering.

Reglerne om kontroversielle emner bør derfor integreres i skolens overordnede program og behandles som en del af skolens egnevaluering og udviklingsplanlægning.

Konklusioner

- Det fremgår klart af litteraturen, at de uddannelsesmæssige fordele ved at undervise i kontroversielle emner er væsentlige og omfattende, og at det er vigtigt at inkludere kontroversielt stof i undervisningen for at sikre en effektiv uddannelse for demokratisk medborgerskab og menneskerettigheder i Europa og resten af verden i dag.
- Af særlig betydning er det bidrag, som undervisning i kontroversielle emner yder til opbygningen af fælles værdier og modstandsdygtighed over for ekstremisme, samt behovet for, at skolerne skaber "sikre rum", hvor elever med forskellige baggrunde og måder at leve på kan diskutere deres bekymringer åbent og uden frygt.
- Det er også klart, at brugen af aktuelle emner i klasseværelset rejser spørgsmål ikke alene af pædagogisk art men også om den rolle, skoleledelsen spiller – f.eks. om hvordan man opbygger personalets selvsikkerhed i forhold til undervisning i kontroversielle emner, hvordan man støtter personalet både i klasseværelset og i deres interaktion med forældre, hvordan man åbner mulighed for uddannelse, hvordan man sikrer en konse-

- kvent tilgang til disse emner på tværs af skolen, og hvordan man adresserer forældres og interessenters bekymringer.
- Skolelederen spiller en afgørende rolle – ikke blot i forhold til at føre tilsyn med regeludvikling og -implementering, men også i forhold til at slå tonen an for, hvordan kontroversielle emner adresseres. Skolelederne skal gå forrest i den demokratiske dialog og respekten for forskelligheder og være klar til at bruge dem i deres egen tilgang til skoleledelse.
 - Kontroversielle emner er af natur offentlige, og de giver genklang i hele skolesamfundet. Derfor er der behov for samarbejde om en regeludvikling, hvor personale, elever, studerende, forældre og andre interessenter alle har en rolle at spille. Derfor er der også behov for en samlet strategi for praksisudvikling, hvor lærerne sammen drøfter emner og problemer og laver aftaler om strategi og metoder.
 - Organisering og koordinering af skolens beslutninger om kontroversielle emner i samarbejde indebærer en samlet tilgang til ledelse for hele skolen – en, som samler elever, personale, forældre og hele lokalsamfundet og i det mindste i princippet omfatter alle aspekter af skolens arbejde.
 - En samlet tilgang for hele skolen kræver en form for ledelse som i lige mål er aktiv (fremmer god skik på tværs af skolen), responsiv (reagerer på nye udviklinger og ikke-planlagte hændelser) og proaktiv (fremmer de faktorer, som understøtter god skik og minimerer potentielle risici).
 - Udvikling af personalets selvsikkerhed i forhold til at håndtere kontroversielle emner sikkert og taktfuldt er et af ledelsens væsentligste ansvarsområder. At sørge for faglig udvikling af høj kvalitet og muligheder for selvudvikling i skoleregi er centralt for skolens udvikling på dette område.
 - Et andet af ledelsens vigtige ansvarsområder er at yde støtte til lærerne – herunder praktisk hjælp med problemer, som opstår i og omkring klasseværelset, og interaktion med forældre.
 - Læring i klasseværelset skal ikke betragtes isoleret. Hvad der sker i klasseværelset, har en effekt, god eller dårlig, på skolen som helhed. På samme måde har skolens værdier og kultur en effekt på, hvad der foregår i klasselokalet. Udvikling af støttende værdier og en støttende skolekultur skal derfor betragtes som et vigtigt aspekt af skolens regler og praksis.
 - Kontroversielle emner varierer fra sted til sted og over tid. Det er derfor vigtigt, at regler og praksis for kontroversielle emner er fleksible og tager højde for behovet for at tilpasse undervisningsmetoder og -tilgange til lokale forhold. Især bør der tages højde for børns trivsel i forhold til børn med særlige undervisningsbehov og børn fra udsatte grupper og minoritetsgrupper.
 - En samlet tilgang til kontroversielle emner for hele skolen med fokus på samarbejde har vigtige konsekvenser for skolens planlægning og ressourcefordeling – herunder i forbindelse med regeludvikling og -implementering, kompetenceudvikling og støtte for personalet, undervisningsmaterialer og eksterne relationer.
 - Regler og praksis i forhold til kontroversielle emner bør ikke betragtes som separat fra men som en del af og et bidrag til andre områder af betydning i skolen, som f.eks. ligestilling, mangfoldighed og mindselse af vold. Regeludvikling og -gennemgang skal integreres i skolens årlige egevaluering og planlægning af forbedringstiltag.
 - Med få undtagelser har skoleledelsens rolle været næsten fuldstændig overset af kommentatorer og forskere. Der er ikke tilstrækkeligt opdateret praktisk uddannelse og støtte til rådighed for skoleledelsen i forhold til planlægning og håndtering af undervisningen

i kontroversielle emner. Den smule, der findes, er ved at være forældet, og der er brug for en grunding gennemgang. Der er et akut behov for nyt undervisnings- og/eller støtte-materiale på dette område.

Anbefalinger

På baggrund af ovenstående konklusioner anbefales følgende.

- Håndteringen af kontroversielle emner er noget, som vedrører hele skolen, og det bør betragtes som et prioritetsområde for udvikling i den faglige uddannelse af skoleledelser.
- Der bør udarbejdes nye ledelsesværktøjer og -materialer for at hjælpe skolelederne med at udvikle en strategisk tilgang til undervisningen i kontroversielle emner, som passer til deres skoler.
- Disse værktøjer og materialer bør som et af deres primære formål have udviklingen af fælles værdier og modstandsdygtighed over for ekstremisme på skolerne og i skolesamfundet som helhed.
- De bør tage udgangspunkt i tanken om "sikre rum" – at man skaber regelmæssige muligheder i skolen for eleverne, hvor de kan debattere deres syn på aktuelle samfundskonflikter frit og uden frygt.
- Det skal fremme former for ledelse og administration, der fremmer en samarbejdstilgang til skolens regeludvikling – som involverer, personale, elever, forældre og skolesamfundet som helhed.
- De skal kunne integreres i skolens eksisterende egeevaluering og planlægning af forbedrings tiltag.
- Disse værktøjer bør lede op til og anvendes sammen med det uddannelsesmateriale for lærere, som er publiceret i den faglige udviklingspakke Undervisning i kontroversielle emner.
- De bør kunne anvendes og være tilgængelige i alle de europæiske medlemsstater og på alle uddannelsesstadier og alle skoletyper.

Henvisninger og ressourcer

- Ashton E. og Watson B. (1998)**, *Values education: a fresh look at procedural neutrality*, Educational Studies, 24(2), pp.183-93.
- Berg W., Graeffe L. og Holden C. (2003)**, *Teaching controversial issues: a European perspective*, London Metropolitan University, London.
- Brett P., Mompoin-Gaillard P. og Salema M-H. (2009)**, *How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences*, Council of Europe, Strasbourg.
- Brown et al. (2012)**, *Democratic citizenship in schools: teaching controversial issues, traditions and accountability*, Dunedin Academic Press, Edinburgh.
- City of Dublin Vocational Education Committee (CDVEC) (2012)**, *Tackling controversial issues in the citizenship classroom: a resource for citizenship education*, CDVEC Curriculum Development Unit/ Professional Development Service for Teachers, Dublin.
- CitizED (2004)**, *Teaching controversial issues: briefing paper for trainee teachers of citizenship education teachers*, CitizED, London.
- Claire H. og Holden C. (eds) (2007)**, *The challenge of teaching controversial issues*, Trentham Books Ltd, Stoke-on-Trent.
- Clarke P. (1992)**, *Teaching controversial issues*, Green Teacher 31, Green Teacher, Niagara Falls, New York.
- Cowan P. og Maitles H. (2012)**, *Teaching controversial issues in the classroom: key issues and debates*, Continuum, London.
- Crick report (1998)**, *Education for citizenship and the teaching of democracy in schools*, Qualifications and Curriculum Authority, London.
- Dearden R. F. (1981)**, *Controversial issues in the curriculum*, Journal of Curriculum Studies, 13, (1), pp. 37-44.
- Fiehn J. (2005)**, *Agree to disagree: citizenship and controversial issues*, Learning and Skills Development Agency, London.
- Frank S. og Huddleston T. (2009)**, *Schools for society: learning democracy in Europe. A handbook of ideas for action*, Alliance Publishing Trust/ Network of European Foundations, London.
- Gross Z. og Davies L. (2015)**, *The contested role of education in conflict and fragility*, Sense Publishers, Rotterdam.
- Hess D. E. (2009)**, *Controversy in the classroom: the democratic power of discussion*, Routledge, London.
- Huddleston T. og Kerr D. (2006)**, *Making sense of citizenship: a continuing professional development handbook*, John Murray, London.
- Huddleston T. (ed.) (2014)**, *Democracy in the making: good practices from five years of regional summer academies "Democracy at School and Human Rights in Action"*, Council of Europe/ European Wergeland Centre, Strasbourg.
- Huddleston T. og Rowe D. (2015)**, *Discussion in citizenship*, i Gearon L. (ed.), *Learning to teach citizenship in the secondary school: a companion to school experience*, pp. 94-103, Taylor and Francis, Abingdon.
- Kelly T. (1986)**, *Discussing controversial issues: four perspectives on the teacher's role*, Theory and Research in Social Education, 14(2), pp. 113-118.
- Kerr D. og Huddleston T. (eds) (2015)**, *Living with controversy: teaching controversial issues through education for democratic citizenship and human rights (EDC/HRE)*, Council of Europe, Strasbourg.
- Lambert D. og Balderstone D. (2010)**, *Learning to teach geography in the secondary school: a companion to school experience*, Routledge, London.
- Oxfam (2006)**, *Teaching Controversial Issues*, Oxfam, Oxford.
- Philpott S. et al. (2013)**, *Controversial issues: to teach or not to teach? That is the question*, Georgia Social Studies Journal, Spring 2011, 1, (1), pp. 32-44.
- Scarratt E. og Davison J. (ed.) (2012)**, *The media teacher's handbook*, Routledge, Abingdon.
- Shuayb M. (2012)**, *Rethinking education for cohesion: international case studies*, Palgrave Macmillan, London.
- Soley M. (1996)**, *If it's controversial, why teach it?*, Social Education, January, pp. 9-14.
- Stradling R., Noctor M. and Baines B. (1984)**, *Teaching controversial issues*, Edward Arnold, London.
- Wegerif R. (2003)**, *Reason and creativity in classroom dialogues*, Language and Education, 19 (3), pp. 223-237.
- Wilkins A. (2003)**, *Controversy in citizenship is inevitable*, Citizenship News, Learning and Skills Development Agency, London.

Onlineresourcer

Association for Citizenship Teaching (ACT) (2014), CPD Module 9, Teaching about controversial issues: www.teachingcitizenship.org.uk/resource/act-citizenship-cpd-module-9-teaching-about-controversial-issues; CPD Module B, Controversial issues in citizenship (Primary): www.teachingcitizenship.org.uk/resource/act-citizenship-cpd-module-b-controversial-issues-citizenship-primary. Tilgået den 29. juli 2016.

Bonnell J. et al. (nd), "Teaching approaches that help build resilience to extremism among young people", Office for Public Management/National Foundation for Educational Research: www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/182675/DFE-RR119.pdf. Tilgået den 15. juli 2016.

Council for the Curriculum, "Examinations and Assessment" (nd), Teaching controversial issues at key stage 3: www.nicurriculum.org.uk. Tilgået den 21. juli 2016.

Citizenship Foundation (2004), "Teaching about controversial issues": www.citizenshipfoundation.org.uk/lib_res_pdf/0118.pdf. Tilgået den 17. juli 2016.

Clarke P. (2001), "Teaching controversial issues: a four-step classroom strategy for clear thinking on controversial issues": www.bced.gove.bc.ca.abed. Tilgået den 18. juli 2016.

Crombie B. and Rowe D. (2009), "Dealing with the British National Party and other radical groups: guidance for schools": www.citizenshipfoundation.org.uk/lib_res_pdf/1338.pdf. Tilgået den 13. juli 2016.

, "The Prevent duty – Departmental advice for schools and childcare providers": www.gov.uk/government/publications/protecting-children-from-radicalisation-the-prevent-duty, Department for Education, London. Tilgået den 29. juli 2016.

Greater Manchester Police (GMP) (2010), "Teaching controversial issues to support the DfCSF toolkit on Prevent" (teacher training manual): <http://manchesterschoolsalliance.co.uk/assets/Teaching-Controversial-Issues-teacher-training-manual-.pdf>. Tilgået den 22. juli 2016.

National Union of Teachers (NUT) (2015), "Education and extremism: advice for members in England and Wales": www.teachers.org.uk/files/prevent-strategy.doc. Tilgået den 5. juli 2016.

Jamieson A. (2015), "The Prevent duty: addressing extremism in the classroom": www.sec-ed.co.uk/best-practice/the-prevent-duty-addressing-extremism-in-the-classroom/. Tilgået den 24. juli 2016.

Pierpoint S. (2014), "How can schools prepare for discussions of controversial issues? (Part II)": <http://learnerlog.org/socialstudies/how-can-schools-prepare-for-discussions-of-controversial-issues-part-ii/>. Tilgået den 25. juli 2016.

Personal, Social, Health and Economic Education Association (2013), "Teaching 'sensitive' issues": www.pshe-association.org.uk/content.aspx?CategoryId=1173. Tilgået den 30. juli 2016.

Qualifications and Curriculum Development Agency (QCDA) (2010), "Community cohesion in action: a curriculum planning guide for schools": www.globalfootprints.org/files/zones/teach/KeyGL Documents/QCDAcommunitycohesion.pdf. Tilgået den 18. juli 2016.

Richardson R. (2011), "Five principles on teaching about controversial issues": www.insted.co.uk/guide.html. Tilgået den 4. juli 2016.

Salg af Europarådets publikationer

BELGIEN

La Librairie Européenne - The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tlf.: + 32 (0)2 231 04 35 Fax: + 32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
<http://www.libeurop.be>
Jean De Lannoy/DL Services
c/o Michot Warehouses
Bergense steenweg 77
Chaussée de Mons
BE-1600 SINT PIETERS LEEUW
Fax: + 32 (0)2 706 52 27
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

BOSNIEN HERZEGOVINA

Robert's Plus d.o.o. Marka Marulića 2/V BA-71000
SARAJEVO Tlf.: + 387 33 640 818 Fax: + 387 33
640 818 E-mail: robertsplus@bih.net.ba

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
22-1010 Polytek Street
CDN-OTTAWA, ONT K1J 9J1
Tlf.: + 1 613 745 2665
Fax: + 1 613 745 7660
Ring gratis Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

KROATIEN

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000 SPLIT
Tlf.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

TJEKKIET

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9 Tlf.: + 420 2 424 59 204 Fax: +
420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DANMARK

GAD
Vimmelskiftet 32
1161 KØBENHAVN K Tlf.: + 45 77 66 60 00 Fax: + 45
77 66 60 01
E-mail: reception@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FINLAND

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tlf.: + 358 (0)9 121 4430
Fax: + 358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANKRIG

Kontakt venligst direkte: Council of Europe Pub-
lishing Éditions du Conseil de l'Europe F-67075
STRASBOURG Cedex Tlf.: + 33 (0)3 88 41 25 81
Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10 E-mail: publishing@coe.int
<http://book.coe.int>
Librairie Kléber
1, rue des Francs-Bourgeois F-67000 STRAS-
BOURG Tlf.: + 33 (0)3 88 15 78 88 Fax: +
33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
<http://www.librairie-kleber.com>

GRÆKENLAND

Librairie Kauffmann s.a. Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI Tlf.: + 30 210 32 55 321 Fax.: +
30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

ITALIEN

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1 IT-50125 FIRENZE
Tlf.: + 39 0556 483215 Fax: + 39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

NORGE

Akademika
Postboks 84 Blindern NO-0314 OSLO
Tlf.: + 47 2 218 8100 Fax: + 47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLEN

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tlf.: + 48 (0)22 509 86 00
Fax: + 48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGAL

Marka Lda
Rua dos Correios 61-3
PT-1100-162 LISBOA
Tlf.: 351 21 3224040
Fax: 351 21 3224044
E mail: apoio.clientes@marka.pt
www.marka.pt

RUSLAND

Ves Mir
17b, Butlerova ul. - Office 338 RU-117342 MO-
SCOW Tlf.: + 7 495 739 0971 Fax: + 7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

SCHWEIZ

Planetis Sàrl
16, chemin des Pins CH-1273 ARZIER
Tlf.: + 41 22 366 51 77 Fax: + 41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

TAIWAN

Tycoon Information Inc.
5th Floor, No. 500, Chang-Chun Road Taipei,
Taiwan
Tlf.: 886-2-8712 8886
Fax: 886-2-8712 4747, 8712 4777
E-mail: info@tycoon-info.com.tw orders@ty-
coon-info.com.tw

STORBRITANNIEN

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tlf.: + 44 (0)870 600 5522
Fax: + 44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

UNGARN

Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tlf.: + 36 1 329 2170
Fax: + 36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
<http://www.euroinfo.hu>

USA og CANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tlf.: + 1 914 472 4650
Fax: + 1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

COUNCIL OF EUROPE PUBLISHING

F-67075 STRASBOURG Cedex
Tlf.: + 33 (0)3 88 41 25 81
Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10
E-mail: publishing@coe.int – Hjemmeside:
<http://book.coe.int>

